



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Annvæ Litteræ Provinciæ Philippinarvm, Societatis Iesv Anni M.DC.VIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70405)

ANNVÆ LITTERÆ
 PROVINCIÆ PHILIPPINA-
 RVM, SOCIETATIS IESV
 Anni M.DC.VIII.



Vmeravit hoc anno hæc Prouin-
 cia Socios octo supra octoginta; è
 quibus quadraginta sunt Sacer-
 dotes, reliqui fratres. Theologi
 quatuordecim: Philosophi qua-
 tuor, qui superât, Adiutores sunt.
 Habet Prouincia Collegia duo,
 tria Seminaria, è quibus vnum Hispanos alit Adole-
 scentes; alij verò duo Indos iuuenes instruunt. Sex
 sunt sedes, vnaque Missio. Nouitiorum verò Do-
 mus prima nunc iacit fundamenta. In Collegio
 Manilano tredecim morantur Sacerdos, ac præter
 Scholasticos Philosophos, ac Theologos, quatuor-
 decim rebus domesticis occupantur. In Cebuano
 Collegio tres sunt Sacerdotes, totidemque fratres.
 In Sede Boholana Patres quatuor, duoque fratres.
 In Dulachienfi totidem. In Carigarana tres Sacer-
 dotes, Adiutores duo. In Tinagonenfi sex Patres,
 cum tribus fratribus. In Antipolana tres Patres, ad-
 ditis fratribus duobus. In Silanefi Sacerdos cū Fratre,
 ad quos interdum missi sunt alij Socij, In Octoni-
 enfi Missione Sacerdos etiam cum fratre, sed datus
 est ei ad tempus Sacerdos alius. Vnus hoc
 anno vita functus est, duoque in
 Societatem ad-
 missi.

1 5

COL-

COLLEGIVM MANILANVM.

A Nostrorum exordiar patientia hoc anno. Collegium hoc, licet non multò ante viginti annos ædificatum sit è lateribus (quod tunc pro maximo habebatur: nulla namq; visebatur Manilæ domus, nisi lignea, aut arundinea) tamen ea est harum Insularum conditio, ea solis vis, ventorum rabies, imbriũ magnitudo; vt omnia facili negotio dissipent, disijciant, perdant, atq; quodãmodo in cineres vertant. Adde bestiolas quãsdã hic reperiri corpore tantum, & habitatione à formicis dissimiles: has Anaes vocãt, quæ ea diligetia sibi ad editã quamcunq; domũ, eiusq; contignationẽ comparant viam, vt admirationem certè pariant: Lutofam namq; ex infimis terræ partibus conficiunt materiam, eamq; noctu (non enim per diem laborare solent) ita parieti agglutinant, vt fornicatum efficiant iter luto illo reiectum: inde subeunt domos, tigna, ac ligna vorant tanto silentio, vt trabem prius putridam experiaris, quam vorãtes agnoscas, quod si canale illud, canosumque iter deijcias, disperdasque, ante diem alteram aliud longe melius fabricatum reperies: tantæ si quidem sunt multitudinis, vt credi vix possit. His ergo bestiolis cœlique intemperie minabatur iam ruinam ipsa Collegij contignatio; quin & trabes aliquot creperunt, ita vt sustentaculis opus fuerit, ne tota Domus corrueret. Sed quod auxit malum, nec imminuit nostrorum patientiam, fuit imbrium ea vis, ac ventorum, vt domus tegulis tecta, ac tabulis, absque tecto esse videretur: In cubiculis nec locus cubili

bili erat, nec librorum mensæ, nec alijs ad nostrorum vsum necessarijs: domus tota lacui similis, nec ambulare poterant nostri per domum absque focis. Domi ergo manebamus veluti in platea, omni inclemētia, omnibusque imbribus subiecti, nō sine salutis periculo, quam tamen tutatus est Deus, licet eam probauerit in multis è nostris. Nunc vero et si ære alieno premamur, curatum est ne domus superiora ruant, sicque iterum refarcitur potius, quam ædificatur.

Hoc ergo damnum sine incommodum nihil obstitit, quominus nostri sua maximè exequerentur. Igitur quæ communia sunt studiorum, concionum, Sacramentorum aliorumque nostrorum operum incitamenta, nullatenus frustrata sunt. Sodalitates tres auctè numero, ac consuetis Sodalium exercitationibus, hospitalem domum inuisere, infirmis adesse, illis deseruire, non sine munusculis. A nostris aditæ triemes singulis Dominicis diebus; inuisi in carcere detenti: Æthiopibus traditus Catechismus, pluribusque aliis nationibus subuentum, puta Tagalibus, Malucensibus, Burneis, Cinenibus, Iaponensibus, Bisaijs, Camarinensibus, Illocensibusque. Sed quod à nobis pro maximo habitum est, quodque summè laudavit ciuitas vniuersa, illud fuit, sedatas per nostros discordias multorum, eorumque grauissimorum Virorum, quæ ni sopitæ fuissent, magnum sibi malum, Reipublicæ incommodum, Indisque omnibus scandalum genuissent. Itaque si quid graue agendum est, si quis conscientia casus enodandus, nostros adeunt tum ciues, ac Principes viri, tum
etiam

etiam religiosi ipsi, alijque, qui hic ante cæteros scientia præstant. Noctu ad infirmos euocamur frequenter, cupiuntque ciues, nostros sibi in extremo vitæ discrimine adesse. Generales confessiones, tum ab ijs, tum ab alijs vsurpantur magno numero, ac prouentu, nullusque fere dies vacuus est à sacra communione, à confessione verò nullus omninò. Quidam nostris haud assuetus, in ipso domus ingressu tantum visus est sibi spectasse rerum ordinem, tantamque modestiam, vt Sacerdotem à ianitore petierit, apud quem totius vitæ crimina expiaret, mutatus in alium hominem ex solo domus nostræ aspectu.

Quidam è nostris dum aliò ad nauigaret, orta tempestate, coactus est portum, quem paulò ante reliquerat, repetere. Dumque summo mane in ipsa nauis puppi oraret, audiuit in ipso maris medio humanam vocem auxilium petentem, qua motus frater, licet ventus vrgeret maximè, eiecta statim è nauis cymba, mittit, qui cernat quid illud esset: porrò missus Indus quatuor alios reperit, in ipso pelago vndis penè submersos (naufragium. n. passi fuerat) hos statim extractos ad littus adduxit, morituros quidè miserè, ni eis fauisset frater. Idem casus etiam in alia Cymba commorans, nouem homines ex Maluco huc aduectos, in mare à vento demersos, liberavit, inque e Cymba impositos adduxit in portum. Dum frater adiutor apud Pampāgenses Indos moraretur, accurrere Indi in Patrem Priorem Augustinianæ familiæ, cum quo tunc frater sermonem habebat; asserunt remedium se postulare aliquod, vt
opem

opem afferrent cuidam, qui seipsum laniabat, eijciebat spumas, hac, illacque se proijciebat, tantoque impetu volutabatur, vt plures alij illum vix possent detinere. Rogatum Pater Prior fratrem nostrum, vt illuc se conferat, simulque videat quid illud sit: paret frater, videtque hominem sese volutantem, dæmoniacoque per similem, eiusque dolens vicem, Agnum Dei, quem secum gestabat, profert, inque dolentis manum mittit, qui statim à volutatione cessans, oculos aperit, miratur se in solo jacere: miratur tot circumstare spectantes, miraturque simul corpus à se dilaniatum. Cessat statim Dei benignitate morbus: surgit Indus, domum petit, gratias, vbi melius se habeat, daturus Deo in templo.

Auctus templi nostri ornatus mille argenti ponderibus nonnullorum ciuium liberalitate, è Sodalibus vnus ducenta obtulit ad Virginis imaginem conficiendam, pondera plura daturus. Sed illud in ijs Insulis nouum, atque mirum in Bacchanalibus, vbi per Iubileum recens à sùmo Pontifice Paulo V. concessum, vniuersa partheniana Sodalitas ciuitatem hanc eo studio à prauis occupationibus retraxit, vt prætermisissis ludis, illo ante sacros cineres triduo à nostro templo non discesserit, quod quidem mirificè exornarunt. Labet hic nonnulla de eius ornatu referre, quod multorum millium aureorum summam excessit. Templi cælum sericis peristromatibus exornarunt, ijsque discoloribus aspectu iucundis: hæc distinguebant pictæ quædam, auratæque Iaponenses tabulæ, pluribus figuris, historijsque decoratæ. Parietes hinc inde conuestiebant

bant

bant culcitra, vario serico acuque picta, auroque fulgentes magni pretij; ex ij. alia discoloris ornabant arcus, fornicetque multiplice velo illaqueata; è quo curiosè picta emblemata pendebant: medios autem arcus, qui plures sunt, plures etiam argentea lampades condecorabant. Porro tota hæc serica suppellex Aquilis, Pauonibus, Anseribus, Cuniculis, Leporibus, alijsque tum auium, tum quadrupedum generibus acumirè elaboratis scatebat, ita vt viretum diceres templum, quod etiam plures, variaque plantæ hinc inde in suis vasis dispositæ spectabilius reddebant ac formosius: capita columnarum tegebat gausapinum sericum, varijs bombicinis nodis contextum, eodem serico ornabatur superior templi pars, addito damasceno, auroque intexto serico. Ex vtraque tépli parte pendebant Sanctorum imagines non exigui pretij, ac ornatus. Sed hæc omnia superabat ara maxima, vbi præter pretiosissimas sericas vestes, auratæ surgebant columnæ, miro artificio dispositæ, quæ cum medios haberent arcus, vbi Tutelarium Diuorum clauderentur Icones, visu iucundum opus reddebant, tres erant columnarum ordines, in quorum summo Christi Domini imago patebat, quam mediam habebant Beatus Parens noster Ignatius, & Xauerus, Seruatoris autem imago vexillum porrigebat Ignatio, tanquam Societatis antesignano. At in media ara surgebat etiam ex aurato opere curiosè fabricatum opus, varijs Sanctorum, Angelorumque effigibus exornatum, in cuius summo sacra Pyxis auro, argento, lapidibusque pretiosis conuestita cunctis patebat, cunctorumque oculos ad sese mirè

mirè alliciebat. Solum stratum tapetibus, floribus, palmarum ramis, qui etiam summos, infimosque parietes contegebant. Sed vt celebrior esset hæc Dominici Corporis festiuitas, curatum est per Sodalitatis Præfectum, vt vniuersus Ecclesiasticus Senatus, vnâ cum reliquis Religiosis familijs in ita processione, è tēplo maximo huc supplicationem instituerent; cum pro ipso Maluco, quem Olandenses infestabant; tum etiam vt tutaretur Deus Pietas Insulas, nè à Mindanaensi Pirata infestarentur, quod quidem rem auxit ac pietatem. Missa solemniter decantata est à Primoribus Canonicis: habitæ his tribus diebus hortationes, cantus interpositus, variorum instrumentorum concentus ferè perpetuus, hominum, ac mulierum frequentia maxima: plurimi sacra communione refecti, vniuersi non minori lætitia, quàm admiratione repleti; nec defuit cum Præside Regius Senatus ijs diebus, in quibus verè maxima peccandi licentia sopita est: dumque hæc fierent, perlatum est ad summum Insularum Præsidem, Nobiles quosdam Adolescentes, Baccho potius deditos, quàm Deo, velle per urbem personatos incedere, quibus statim imperatum est, vt ab incepto desisterent, iniuncta simul graui pœna, si pedem domo efferrent ad rem aliam, quàm ad templum, dies hos sacros esse iam Christo Domino, non Baccho. Peracto festo, ciues grates dedere nostris ob tale inuentum, tamque iucundum laqueum, quo etiam nolens voluntas necebat, vt prætermisis Bacchanalibus, tota se Domino colligaret.

Diui Iosephi Seminarium studijs crescit, ac virtutibus

tutibus, nonnulli ad varias Religiosorum familias se contulere è nostris discipulis; sed præcipui ex hoc Seminario numerantur. Ieiunia etiam longè ante ætatem, orationis mentalis vsus, voluntariæ verberationis vsurpatio, etiam ad sanguinem, librorum spiritalium lectio, colloquia de recta vitæ institutione, communia iam sunt ferè omnib⁹, nullo duce. Institere hoc anno apud Rectorem, ut singulis sextis ferijs ad illos hortationem haberet; curaruntque maximè, ut sibi liceret publicis uti pœnitentijs, pedes scilicet aliorum exosculari, sua fateri communia crimina, eadem ab alijs instanter exigere, aliaque huiusmodi virtutis incitamenta; nec mirum hoc (quod alias mirum esset in hoc ultimo orbe, quod bonorum exemplis caret:) nam ex Sacramentorum frequenti vsu, tanquam è fonte, bona hæc emanarunt. Sub Dominicæ Natiuitatis noctem est datum ab illis ad solatium domesticum, drama, verum, ciuitate sub odorante, coacti sunt illud iterum dare, non sine spectantium lachrymis ac prouentu, Seminarijque laude, quod tales irrigat plantas, suaves aliquando fructus daturas.

In oppido Sancti Michaëlis, quod nostrorum curæ demandatum est, diminutus est, Regio iussu, Indorum numerus, non tamen diminuta virtus, sed nec soli nostram adeunt Ecclesiam ad conciones audiendas, Sacramentaque ritè vsurpanda; verum quicumque in suburbanis commorantur, nostrorum postulant auxilium ad suæ salutis bonum; quin & ipsi Parochi sæpè nostros euocant, ut sibi adiumento sint in suis oppidis, tum in concionibus habendis, tum etiam in confelsionibus

nibus audiendis, quibus pro viribus satisfactum est.

Mulier quædam oculorum lumen penè amisit; in causa fuit scripsisse illam, ac simul legisse plures amatorias epistolas; criminis ergò pertèsa aliquando votum emittit coram Diua Lucia, epistolas huiusmodi se nunquam aut scripturam, aut lecturam in posterum: fauit illi statim Pia Virgo, visum recipit mulier, quo satis bene vsa est per octo menses, quibus transactis inuitata ab alio scripsit iterum huiusmodi epistolam, aliamque subscripsit illa sibi; sed adfuit illi statim diuinum flagellum: visum iterum insequenti die amittit, quo ultra mensem omninò caruit, in setamen tandem reuersa, votum renouat, simulque oculos sacra Antipolanæ Crucis terra linat; paulòque post videre iterum, sed non perfectè ei concessum est: attamen Dei beneficio factum est, vt hac pœna animæ luce potitur clarius, quæ corporis lumine malè prius vsa fuerat. Obijt ante annos quindecim Dux quidam Hispanus, qui testamento multa millia argenti pondera legauit in bonum oppidi, cuius commendatarius fuit, sed res vsque in hunc annum procrastinata est, quo P. Rectoris diligentia, iussuque Præfidis nonnulla ex Regio arario, vbi asseruabantur, extracta sunt, quæ ab ipso P. Rectore delata ad oppidū: egit cum Augustinianensibus Patribus, vt in publicum hospitale conuerterentur, vbi & corporis & animi remedium dare queat Indis facilius.

Finem imponam huic Collegio (dolens quidem casu) difficili duorum exitu, ex his, qui in hac Pro-

K

uin-

uincia è nostra Societate fuère dimissi (prætermittam tertium, quem Ecclesiasticus Iudex in exilium misit ob eius facinora) sed è duobus prior, qui fuerat Adiutor, qui que nauticam callebat artem, post multos perpeffos labores, quibus conflictatus est, ultra annum ab egressu è Societate, dum aliò adnauigat, orta tempestate, fracto que nauigio, in mare demersus, nullo adiuuante, miserè suffocatus est, & vtinam fauerit illi Deus. Al ter erat Sacerdos, qui dum in Insula Malicdichensi, iussu Manilensis Vicarij, Hispanis, ac Indis dat operam, sibi miser abfuit: die namque quadam, dum in ipsa maris ora, sub noctem obambulare, vidit remigantem Indum, qui orizam deferebat: euocat illum, empturum se offerit orizam illam; negat Indus, ait que sibi illam coëmisse, non alteri; terret illum Sacerdos, quem blandis verbis in suam sententiam adducere non poterat. Indus, qui adhuc in cymba erat, remigando fugam arripit secunda hora; illum tunc Sacerdos in schifo, quod ibi fortè erat, Indis associatus insequitur, ac cernens ille plures esse, qui cum insequerantur, eam oræ partem, quæ arboribus consita erat, petit, arreptoq; cursu, arborum densitatem, quò inueniri non possit, quærit: nox erat iam, cælum que subobscurum. Indi ergò cum Sacerdote vbi primùm syluam intrant, hominem quæritantes (erat ibi fortè gentilis vnus, qui ob mortem alteri illatam sese in eo nemore absconderat) in hunc casu incidit vnus è Patris socijs, à tergo tamen illum cernens, orizæ Dominum esse existimauit: deferebat gentilis lanceolam, hanc dum vitat arreptor, clamat: en hominem accedite.

cedite. Sacerdos, seu ira, seu cursu celerior alijs, prior accedit, obscuritate tamen non ita probè perspicuens hominem, ipse se eius lancea transfodit, mox in terram cadens, effusisque visceribus paulò post obijt, nullo iuuante, aut commonente Hispano. Et quidem doluere nostri horum casum: faxit Deus, ut eorum misertus, eorumdem animis veniam dederit, quorum corporibus pœnam attribuit. Indus ille, qui per errorem captus fuerat, cuiusque erat lancea, qua se trāsfixerat Sacerdos, Manilam adductus, innocens huius criminis; haud tamen innocens aliorum; dum in carcere Iudicis sententiam expectat, in morbo baptismo ablutus est, pauloque post vitam cum morte commutauit.

ANTIPOLANA SEDES.

SAcram synaxim frequentat ciues magis, quam antea: pijs instruuntur meditationib⁹: Illatas iniurias remittunt facilius: alienatos proximorum animos conciliant libenter: Voluntariæ verberationi dant operam, non solum ter in hebdomada, maximè ieiunij tempore, verum & singulis sextis ferijs totius anni eidem studiosè insudant: quibus in rebus, qui è Partheniano sunt cœtu, priorem locum tenent; quin & mulieres ipsæ diu institerunt apud Patrem, ut dum in templo viri se verberant, sibi etiam certus designaretur locus ad idem peragendum, factaque tandem facultas fuit, ut in ipso pauperum Nosocomio (vbi virorum nullus tunc temporis adest) salutari sese flagello macerarent. Sed neque hoc solum bono gaudent Indæ mulie-

res ad carnes cilicium adhibent, funiculosve pun-
gentes: frequentius Ecclesiam adeunt: diutius in
precibus persistunt, quamque innatam habent
castimoniæ gloriam, tutantur diligentissime. In da-
quædam ex Itis oriunda, recensque sacro baptismi
lauacro tincta, verbis, ac pecunia non semel à pro-
caci quodam Indo tentata est ad stuprum: illa ta-
men & verba, & pecuniam parui pendens, homi-
nem à se silentio reiecit. Alia impuro solitante re-
spondit: en Dominum meum nuper recepi; Lice-
bit ergo talem tanto Deo inurere iniuriam? Absit
hoc, præstat mori millies, quàm tantum audere sce-
lus. At tertia fortior, audaciorque: Hæc cum pro-
cum hominem, turpemque acribus à se verbis re-
pellere non potuisset, sumpto audacter fuste, illum
à se facile abegit.

Ausus quidam (invidia potius ductus, quàm pia
emulatione) ad sacrosanctâ Eucharistiam accedere
criminibus aliquot maculatus, recepit namque in
ore augustum illud Domini Corpus, paulòq; post
ausus sui sensit pœnam: Haudquaquam enim valuit
hostiam è faucibus in stomachum traducere: instat,
vrget, potat aquâ, sed per tres horas nihil proficit,
quin potius in ipso gutture pungenti quadâ spina, nō
exigui doloris causa, sentit se vehementer angi. In
memoriâ ergo miser reuocat crimina; audaciam
examinat, scrutatur causam tanti mali, adducitque
sibi in mētem quidquid in simili casu anno superio-
ri acciderat cuidam Indæ mulieri in Tubacano op-
pido idem audenti: dolet miser, tristatur, petit ve-
niam tanti criminis: eius tamen misertus Domi-
nus, statim immisit ad pectus sacræ hostiæ par-
ticulam

ticulam alteram; altera tamen adhuc per triduum subpungente, post hæc verè pœnitens Indus generali se confessione expiat, meliorque postmodum futurus, statim conualuit, sacro Angelorum cibo feliciter ad stomachum traducto.

Comederat quidam sexta feria carnem, quæ verò supererat, in olla ab ipso diligenter seruata est domi: insequenti tamen die carnem iterum pransurus, ollam iterum aperit, nec mora, vix operculum substulerat, cum anguem pro carne reperit. En, dices, mors in olla, sed mitius se habuit Dominus mortis, illum tantum hoc modo terrens, docensque nunquam deinceps huiusmodi scelus patrandum.

Ex istis quidam hunc in simili comestione imitatus, vt primum carnem comedit, aduersa valetudine oppressus est, mox conualescens destitit, sed non longè post oblitus moniti, comestionem iterat, iterumque à morbo percutitur, sed ad seipsum reuersus, licet recens Christianus, breui nouit haudquaquam frangenda esse Dei Optimi, Ecclesiæque Catholicæ præcepta, quæ seruaturus deinceps, à carne vetitis diebus abstinuit omninò.

Non longè ab Antipolo erexerant de more Crucem Indi proceram illam, atq; in edito colle cōspicuum: Hanc à ventis dirutam, illac transeuntes Indi ad communis itineris latus; in ipso gramine reuerenter collocant: post aliquot verò menses, dum igni traduntur campi, nulla locatæ Crucis memoria subeunte, gramen ipsum editum quidem, ac supra equitantem hominem elatum citissimè voratur ab igne: at Crux quamuis

ob vetustatem igni aptissima videret ut, vicit ignem, à quo ob signum tincta potius, quàm tacta remansit, quod vbi primùm nouerunt Antipolani, monito Patre, illuc adeunt vniuersi, in itaque solemni processione, eam ad Ecclesiam nostram deferunt: sed in ipsa processione ostendit Deus pergratum illi esse hoc pium opus: nam primarius quidam Indus diuturna febris laborans, vbi primùm Crucem in humeros sublatam portare coepit, ipsa febris abscessit. Alius dysenteria, ventrisque dolore oppressus, eodem modo statim conualuit. Instant plurimum Indi, vt ex ijs Crucibus, quæ multæ iam sunt, frustula sibi tradantur, ii præcipuè, qui oblongum sunt iter aggressuri, vel diuturnam nauigationem inituri: aiunt etenim huiusmodi particulas, sacrum uè earum puluerem aptissima esse, ad omnem pellendam infirmitatem remedia.

Sed referam nunc antiquioris Crucis, quæ apud oppidulum Caiancangan superioribus annis reperta est, recentia aliquot miracula, alijs multis prætermisissis ob breuitatem. In da quædam alterius oppidi septem annis oculorum visu caruerat omnino: hæc sacre Crucis miracula audiens, visus recuperandi cupida, tantillum pulueris, qui ex ipso Crucis pede manauerat, instanter petijt ab alio, acceptumque in aquam immisit, lutum fecit, liniuitque oculos, nec frustra: eodem momento visum recepit, oppidanis omnibus, nostrisque Indis mirantibus, quippe qui probè nouerant eandem mulierem cæcorum more emendicato viuere solitam. Illa grata tanto beneficio huc ascendit grates Deo
datu-

datura. Domum, in qua cæca hæc mulier sustentaba-
 batur, possidebat nobilis Indus, qui non multo
 post mulieris sanitatem, periculoso morbo detine-
 ri cœpit: mortemque timens, argenteam ex voto
 pollicetur Crucem Antipolanæ Ecclesiæ, dum-
 modò per eam ster eius salus, ille, breui morbo su-
 perato, argenteam Crucem arundineæ Cruci re-
 uerenter offert, dupliciter lætus, & quòd salutem
 receperit. & quòd orbam mulierem perfecto ocu-
 lorum visu vtentem, in sua domo hospitem habe-
 ret, quæ ei causa fuit recuperandæ salutis. Plurimis
 morbis vexabatur puer decem annorum, ad cuius
 sanitatem adducuntur à parentibus idonei duo
 Indi, qui curent infirmum. Curare tentant, adhi-
 bentque, quæ norunt, medicamenta, sed tantum
 illud assequuntur, se operam in puero perdere, mo-
 riturum omninò, quippe qui quatuordecim ferè
 diebus, præ nausea ac dolore ieiunus perstiterat:
 oculos insuper habebat obcæcatos putri quadam
 materia, quæ miseriam, morbumque augebat: pa-
 rentes remedio destituti, ad diuinum confugiunt
 auxilium; pollicentur se sacram Crucem inuisuros,
 oblaturusque munus, si salus periclitanti puero
 præstetur, mox, sumpto sacro puluere aquæ im-
 mixto, morientis corpus totum lauant: nondum
 ablutum fuerat, cum conualescere cœpit puer, bi-
 duoque post corporis salute, oculorumque visu
 usus est. Duo Indi constricti matrimonio, repétino
 morbo, seu potius morbis, febrì nempè acuta, ca-
 pitis dolore, ac pectoris decumbebant adeò, vt
 pulsu arteriarum carerent, frigore graui cooperti,
 nulla vel syllabæ prolatione ostensa; nullus intro-

missus in fauces cibus, nullus potus adhibitus, quid plura? eadem die mulier vita functa est. Sed mulier alia miserata fratris adhuc superstitis casum, nihil non experiri cœpit, ut germano prodesset; sed illud potissimum ei adfuit remedium, exiguus sacra Crucis pulvis, quem per vim eius ore aperto immixtū aque gutturi instillat, extemplò loqui cœpit infirmus, cibum postulat, breuique amissas recuperavit vires, vniuerso oppido obstupescente.

TAYTAYENSE OPPIDVM.

SEd & à Cruce hic etiam initium sumam⁹. Ante annos ferè viginti mutatum est hoc oppidum à cœnoso loco, seu lacu (vbi quotannis plures ex civium filijs Crocodilorum esca esse solebant) ad lapideum quèdam collem, haud asperum ascensu, liberum tamen à cœno: delata etiam simul fuit ad nouum oppidum prægandis quædam ligneaque Crux, quam ibi erexerunt, erecta ergò in nouo oppido non multò pòst, ventorum vi urgente, effractis brachijs, Crux pro stipite stetit. Oblivione ergò iucrebescente, eius pars Ecclesiæ, quæ tum ex arundinibus facta est, pro sustentaculo data est: alteram accipit Indus quidam, eamque per duos ferè annos sub dio iacere permisit, hinc alius Indus cupiens postem vetustum suæ innouare culinæ, partem illam Crucis emit à conciui. Haud multò pòst emptor infirmitate consumptus interijt, vxore eius in morbo etiam iacenti: quæ pluries urgente conscientia, arguebatur, Crucem haudquaquam pro poste culinæ debere inserire. Morti ergò

ergò proxima, quasi è graui quodam somno aut vetero experrecta, filium vocat, eique narrat multos se in somnis vidisse conciuēs, atque inter eos quendam toti oppido notum, qui parte. n illam Crucis ex eius culina aliò deportabat: quare, si quid in te pietatis est, fili, (inquit illa) quàm primum sacrum illud lignum reuelle: nec mora, eadem die lignum abstulit filius, eademque die sudore correpta mulier morti vicina, nullo medente conaluit. Hoc peracto, nobilis alius Indus ex eo sacro poste Crucem efformare integram, illo prius in partes diuiso, voluit; dumque dolaretur ab opifice, accedebant multi, certatimque quæ cadebant frustula, sibi carpebant: alij vt illa igni traderent, nihil de Cruce cogitantes; alij vt eadem pro sacris haberent: actumque est vt priores diuinum sentirēt flagellum, inter quos puella quædam vbi primum frustula illa in ignem cōiecit, graui extemplò morbo est oppressa. Alijs verò qui illis bene vfi sunt, remedium fuere ad morbos pellendos. Dum hæc fiebant, Indus ille, qui primo Cruce m vendiderat, ex Taytaiensi oppido se ad Pasense transfulerat, ibique quasi ciuis morabatur: sed graui paulò post morbo corrept⁹, existimans se à morte non abesse, secum agit de animi sui per confessionem expiatione, cumque peccatorum suorum examen iniret, in ipso, in quo iacebat, strato audit vocem (ignorat ille vtrum dormiens, an experrectus) sibi dicentem: Vt quid de confessione agis, qui grande quoddam crimen prætermittis? ecquod nam (inquit ille) crimen posthabeo? nonnè maximum scelus est (infit vox) Crucem sacram postem esse culinæ? ille

tunc timore correptus, tabellarium cum pecunia venditæ Crucis ad Taytatum mittit: petit ab emptore, vt sibi Crux restituatur; nequaquam bonum esse tale lignum in tam vili loco manere: negat emptor, qui iam pro sacro habebat lignum illud; venditor tamè ad Ecclesiam mittit pecuniam, nè apud se tam malæ venditionis lucrum reseruet. Porro non longè post ipse etiam saluti pristinae restitutus est: Crux verò in nostro templo ad memoriam tantæ rei reuerenter asseruatur.

Inter eas Cruces, quas supra dixim⁹ ab Indis erigi publicis vijs ad iter agentium solatium; vni affixerunt Taytaienses vexillum quoddam exiguum, in cuius medio consuerant Crucem rubram, bombycinamque, locus, in quo sita erat Crux, montem imitabatur, ventique in ijs Insulis haud inertes, vexillum assiduo flatu inde ablatum, extra commune iter asportant; quæsitum verò diligenter, nullatenus inueniri potuit. Toto ergò pluuiali tempore cæli inclementiam tulit, adueniente tempore, quo igni de more traduntur campi, seruatur ab igne hoc modo, vt omnia circumcirca concremata, vexillum quasi in mensa quadam subsideret, & ita illa gramina sub se incombusta, intactaque haberet. Post dies aliquot, Indi quidam è nostris venationi operam dantes, illac casu transibant, cum ecce prægrandis illa herba, inter tot cineres non combusta, illis vexillum illud ostendit, nec imbris putridum, nec ignibus tactum, quod reuerenter acceptum, Taytaiensibus restitutum, in Ecclesia collocatum est. Indus quidam Crucem paruulam arundineam, supposita alia arundine, in suis satis exerce-

rat,

rat, quasi fatorum custodiam: in hac tamen camporum vastatione pes ille ab igne voratus est, **Cruz** verò, quæ benè vetusta erat, nec à fumo tacta, integra cecidit inter cineres, quæ ab Indo cum timore accepta, domum deportatur. Post duos verò dies graui dolore percussa Indi huius vxor, **Crucem** adorat, recitatque Dominicam orationem, dein manu tacta **Cruce**, eadem locum doloris tangit, dolorque abscessit: quo viso, maritus, qui ante duos annos asthma laborauerat, ac tussi, quæ somnum impediēbat, vxorem imitatus pectori applicuit manum, qua **Crucem** tetigerat, statimque abscedēte dolore, ac tussi, sanus repertus est, sanusque hodiè perseuerat. Idem factum est de alia **Cruce** sex palmorum, quam non tetigit ignis, qui prope illam prægrandia ligna in cineres redegit. Placet siquidem Deo Indos hos recens conuersos tali suæ **Crucis** pignore ad sese propius aduocare, quò in fide per hæc signa firmiores effecti, alijs sint documento & exemplo.

Piscabatur Indus quidam in proximo lacu, & ecce **Crocodilus** magnæ proceritatis senem voraturus accedit. Indus nihil timens, **Agnum Dei** quem collo suspensum gestabat, profert, **Crocodilo**que ostendens, ait: Accede bestia, videbo nunc vtrum quid contra me possis talibus armis munitum, tum bellua quasi intellectu munita, fustibusq; appetita esset, veloci cursu aufugit. Haud ita quidem contigit **Adolescenti** cuidam, qui alterius erat oppidi. Hic nocte quadam, quæ **Dominicam** diem præcedit, piscatum adiit, sed nullo ferè negotio à **Crocodilo** voratus est, vt

vt scirent alij, quanto in honore habendi sunt festi dies.

Hoc Aprili mense visæ sunt locustæ ea multitudine, vt nubes illas diceret, non locustas. Adeunt Indi Patrem, remediumque postulant: offertur illis aqua benedicta: attamen permotus Sacerdos ab alijs è nostris, exorcismum adhibet; vixque dimidium perlegerat, cum ingruente vento tota illa moles, quasi sata omnia vastatura, accessit: sed in ipsis quidem sacris (mirum) quasi processionem inirent locustæ, medios campos linquentes, hæc, atque illæc volitantes, intactas fruges reliquere, maxima omnium admiratione. Die alia euocantur ad sacrum Indi vniuersi: & ecce maxima locustarum phalanx, satorum terminos adit. Indi in tanto periculo hæsitantes, sacrum linquere tentabant, sed mox Deo ipsi fidei Ecclesiam adierunt, Missam, concionemque audiunt, qua peracta, vident locustas, quæ in satis ferè morabantur, Deo impellent e, lacum versus volitasse, vbi maxima eorum pars suffocata est.

Hac Quadragesima Salve quotidie decantata est in Ecclesia magno Indorum concursu. Voluntaria verberatio ter in hebdomada usurpata, tanta adeuntium frequentia, vt plures extra valvas templi, quod magnum quidem est, sese verberarent. Sexta quoque feria solemnis processio habita, postquam præuia spiritali lectione lingua Tagæa, cuncti de se salutes sumebant pœnas. Ysdem diebus ob memoriam Dominicæ Passionis prægrandes lapides ad Domus constructionem humeris detulerunt. Primarij, atque Sodales, libertate donarunt

In-

Indos aliquot pro mancipijs habitos, generali se
 confessione expiarunt quàm plurimi, ob antiquæ
 Idololatriæ detestationem. Senes duo penè cente-
 narij sumpta extrema vnctione conualuerūt, firmi-
 orique salute vtuntur nunc, quàm antea. Bis ab igne
 liberatum est oppidum; primò flante subsolano
 vento, qui ignem iam deportarat ad fata, sed cla-
 mantibus in cœlum Indis, extemplò alius consur-
 gens ventus, ignem alio asportauit. Secundò au-
 diente toto oppido sacrum, ignis accensus est in
 domo quadam nostro templo proxima, quod fuit
 in causa, vt ab Indis visus ignis nullo negotio sopi-
 retur, domo etiam illa superstite. Et quidem ni
 extinctus fuisset, multa aureorum millia, seu potius
 Indi ipsi deperissent, ad summâ inopiam redigen-
 di. Mulier quædam prædiues è suis satis regrediens
 duas alias Indas habebat in itinere socias: dumque
 ambularent, ecce turbo, post turbinem tonitrua,
 dein fulmen, mulierem illam tanto impetu petit,
 vt vorata magna auri parte, quod gestabat, fini-
 straq; abscissa auricula, cor adierit, deindè pedem,
 crematisque vestibus Indam mediam in ipso cam-
 po penè sepelierit, visumque est deindè eandem
 mulierem nec sacram corollam gestare secum, nec
 Agnum Dei, auro tamen tantum onustam: Duas
 verò socias, quæ haud quinque passus ab illa ab-
 fuerant, sacrum tunc Virginis Rosarium recitare,
 sicque incolumes seruatae sunt, licet fulminis
 ipsius vi ad terram fuerint pro-
 stratae.

Oppidum hoc Indis scatet Itis, siquidem editos montes incolunt, oppidiq; situs mons est, quia tamen de his barbaris multoties scriptum est, operæ pretium duxi breuibus de eorum moribus hic agere, qui, vt nonnulli ex ipsis, postquam conuersi, referunt, sequentes sunt. Ita vel Aitæ gēs quædam est barbara, quæ nulli affueta humanitati, belluarum more syluas, montes, nemoraque dispersim habitat, colore est triticeo, quippeque arboribus tecta solem vix sustinet, nuda incedit, corticibus tantum exiguis inferiores corporis partes tegit, pro armis arcum & sagittam habet, vnâ cum exiguo pugione. Domos habet nullas: vbi primum ingruerit nox, sumptis arborum folijs pro tecto, pro columnis ligno aliquo, seu arundine exigua, quam arbori admotam hinc, atq; hinc alijs adhibitis, sustinet: tugurium construit, ea tamen exiguitate, vt nec erectus ibi stare homo, nec distentus iacere queat: domus namque vnus notis est. Sata non habet, nec campos colit: venationi tantum aprorum, ac ceruorum vacat. Vbi primum venatione ceperit ceruû, aut aprum, ibi figit tentoria, ibique tamdiu moratur, quamdiu capta venatio durat, quam igni tostam comedit, ac pro pane radices quasdam effodit, quas terra profert inseminatas. Bini, terni, quaterniue incedunt ad venationem, ingruente nocte magnum accendunt ignem, quem facile in cineres reducunt; dein cineres in duas quisque dispertitur partes; mediam, qua solum calefactum est, pro lecto habent, hinc, atque hinc

hinc cineribus, sæpeque accidit, vt dum dormientes hac, illacque se mouent, ab ipsis, quæ sub cinere latent prunis, concrementur. Si quis ex socijs, aut vxor aut filius infirmatur grauitè, factò illi patrio strigulo, aliquid ibi cibi relinquunt, dein inde recedunt aliò, quod si aliquantò melius habuerit infirmus, vbi primùm in eos incidit, non latitiàm præferunt, sed metu repleti omnes, Bibit arrepta fuga, conclamant: (Bibit enim animam dicunt esse defuncti) nec credere audent illum esse Patrem, aut vxorem, aut alium, ex notis, quem infirmum reliquerant, sed eius larem. Nulla vtuntur sepultura; mortuum in solo frigido linquunt, nec illac per quatuor, quinqueuè annos iter faciunt vllum; sicque cadauer volucris esca remanet; nec lamentationis aliquid habent pro mortuis; quin potius nullus adhuc subtristis visus est, latissimi incedunt, nihil præter arcum habentes. Nubendi modus apud illos est: vt si in itinere Adolescens parentibus associatus, Adolescentulam spectet sibi ad connubium placentem, illam statim manuprehendat, simulque assideant, assidentibus etiam cognatis, nisi fortè ex eis aliquis venationi interim vacet, ibi Adolescens per duos dies suadet puellæ, vt illum loco mariti habeat: si annuit, peractum est matrimonium, si verò nolens inde aufugiat, discisum est. Pro dote sagittam, aut arcum dant puellæ Patri; sumptoque cibo venantur, mirumque mulieres quasdam hic reperiri, quæ viros in immittèda sagitta aquent facillimè. Nullos habent hostes, nisi proximorum nemorum, aut sylvarum Itas: sed nullatenus præliantur indicto bello: hostem imparatum præstolantur

tur sese sub alto gramine condentes, quem illac transeuntem sagittis confodiunt; præcisumque caput ad suos montes deferunt: qui verò ex defuncti parentibus malum hoc passus est, nihil aliud pro vindicta habet, quàm ut alium interimat. Itam: quisquis ille fuerit, itaque innocens pro nocente mortem sæpè subit. At quamvis nudi incedant, paruoque cibovtantur, magnis tamen pollent viribus. Noui quendam, qui cursus celeritate, apros, ceruosque venabatur, & quod maius est, notum est in toto oppido, cultro tantum armatum Bubalos aliquot vna manu prehensos, altera enecasse. Ex his cultiores capillos aptant melius, barbasque colunt, verum pro forficibus permagnos adhibent cultros, quos Itac vocant. Alij, qui ratione aliquantulum vtuntur, mel conficiunt hoc modo, suspendunt apes, quæ conficiunt aluearia in alicuius arboris firmioris ramo, melleque confecto nutriunt, accedunt Itæ paulatim, submissoque magno stramine, fumo apes omnes indè fugant, sumptoque alueario, quod permagnam crumenam imitatur, ad suos properant, melque à cera separant, ac diuidunt. Alij picem ex arborum corticibus abstrahunt, alij fibras quasdam in modum Iunci, sed crassiores, ac firmiores ad oppidum deferunt, ut his Indi profunibus vtantur, plura habent nomina, sed commune Tanchium dicitur. Alij nostris Indis inseruiunt in colendis fatis.

Hi ergo quasi vrbaniore vbi primùm ad oppida nostra accedunt, benè habentur tum à nostris, tum ab ipsis Indis, quorum diligentia, primò eorum infantes baptizantur, tradunturque Christianis

nis

nis Indis, vt colantur, Patres verò filiorum amore allecti sæpius huc adeunt, paulatimq; inuitati ediscunt, catechizantur, ac ad sacrum baptismum suscipiuntur.

Exijs ergo fuere hi, per quos concrematum est ante duos annos templum cum nostris domib⁹, no-sterque Sacerdos, tum ipso igne supra eius cellam iacto, tum sagittis appetitus, quæsit⁹ est ad necem. Verùm dæmone instigante, doluere natos à nostris Patribus, ipsis consentientibus fuisse baptizatos, iamque grandiores natu inter nostros Indos vivere. Hi, vti scriptum est, capti, atque à Regio Senatu ad mortem adiudicati sunt, vnus qui aufugit, per nostros liberatus est, alter ingrauescente morbo ad Nosocomium delatus, ibi ritè baptizatus, Christianus obiit. Tertius, qui præcipuus habebatur, Dau nomine, capite damnatus, hoc anno moriens baptizatus est, eius caput per Regios ministros huc delatum, publicè in hasta defixum est ad respiscenciam, metumq; aliorum. Nec obfuit quidem; nam si qui sunt auerso animo in nostros, nihil iam audet; qui verò inter amicos numerantur, huc adeunt: nec desunt, qui Christianam Religionè pro captu appetant. Vnus vbi primum huc peruenit, duos obtulit filios paruulos, institit multoties, vt baptizarentur, satis tandem illi factum est, vnusque ex eis paulò post obiit, perdendus quidem, si tanto Sacramento priuatus fuisset, alius sua sponte ad nostros descendit, vt vnus esset ex eis, asserens se à Deo ad id permotum, verum urgente fame compulsus est iterum montes adire: dumque ibi quæritat cibos, graui infirmitate opprimitur; timens verò mor-
tem,

L

tem,

tem, Deum supplex orabat, vt illi tantum vitæ tribueret, quantum satis esset ad sacrum baptismum suscipiendum, factus est voti compos: nam ab alijs ad oppidum asportat^o, nihil antiqui^o habuit, quàm vt baptismum peteret. Institit ergo plurimum, vt baptizaretur, negat Pater se hoc facturū, norat siquidem Itarum inconstantiam, facillèque montibus affuetos, facillè etiam illos repetere, quidquid sit de alijs, inquit ille, quid mea? nullus me huc adduxit inuitum, ipse mea sponte huc me contuli: quin & quæ supersunt in montibus ad exiguam hanc vitam tuendam, missa facio, illuc nunquam reuersurus, licet perdam vniuersa: admiratus Sacerdos Itæ animum, Catechismo imbuit, ac baptismò, eiusq; misertus misit ad montes, qui huc quæcunque sua erant, deferrent. Plures alij partim Christiani, partim infideles, se ad montes ex oppido quasi inita fuga contulerunt. Ex illis Inda Christiana vbi primū illuc peruenit, morbo afflictata decubuit. Vouit illa statim, quasi pernoscens cœlestem iram, se nunquam amplius è Christianorum oppido recessuram, si per Deum illi liceat melius se habere, nec mora, abscedit morbus, illaque ex barbaris recedens ad nostros se contulit, gratior Deo futura. Sed & alium senem, qui multoties fugam arripuerat, De^o inuitum ad se adduxit, hic quasi aliorum perturbator (senior enim erat, ac quasi caput aliorum) ad Manilenses Tires, per metum adductus, deinde cum alio tempore à nostris recessisset, captus, detentus est in carcere: ex eius enim quiete ceterorum pax pendebat. Tandem inita multoties fuga, à Deo in ipsis montibus insanabili morbo percuti-

tutitur; sicque à filijs, alijsque consanguineis ad oppidum delatus, breuique edoctus, paulò post baptismum mortuus est, Deo uti speramus, fruiturus, qui ab ipso multoties aufugerat. Sed quod subdam haudquaquam contemnendum erit exemplum. Ingressus est aper summo manè hortulum cuiusdam Itæ Christiani, qui persentiens furis aduentum, celer cursu aprum pede arripit, suspensumque allidere tentat ad terram, seu stipitem: verum aper ita suspensus conuerso rostro extremam sinistrae manus digitum medium amputat homini: hinc sanguis emanare incipit, remediaque sine remedio adhiberi. Profluxit sanguis guttatim per duos dies cum dimidio, ita ut duæ ollæ sanguine ipso replerentur: erat enim Indus grandiori corpore, robustus, magnarumque virium: Attamen hæ deficiebant iam, nec erat vis ad aliquid agendum: mors potius spectabatur, quàm salus. At verò quia sola vexatio intellectum dat, secum, ut potest, euoluit, ecquid esset, quòd ex paruulo digito tantus promanaret sanguis, breuique reperit morbi veram causam: non enim à suscepto ante tres annos baptisinate fuerat confessus, extemplò sublati ad cælum oculis, dolens pertinaciam petiit à Deo tanti facinoris veniam, polliceturque se, si sanguis subsistat, Eccl esiam statim aditurum, criminaque fassurum vniuersa. Mirum, subitò stetit sanguis, ille lætus beneficio, eadem ferè hora ab ipsis Sodalibus, qui eum viderant, ad templum asportatur, vbi magno suo, Patrisque gaudio, accepto pœnitentiæ remedio, postridiè sanus repertus est. Sed finem huic sedi imponam alia Cruce; ingruente no-

De propè Antipolanum oppidum aspidis morfu ta-
ctus Indus, mortem iamiam spectabat, eius index
erat tum dolor magnus, tum sanguis è pede tacto
manans, adit, vt potest, nostram domum, quæ non
longè aberat, vt animo saltem remedium postulet:
verum Pater tunc aberat. Ille gemens quid consilij
capiat, ignorat. Erat ibi ante ianuam nostram erecta
olim Crux lignea, ac procera: flectit ibi genua, bo-
ne Deus, inquit, en morior nondum expiatus cri-
minibus: per Crucem quæso tuam, adsis mihi, nè
absque animi remedio moriar. Confidit ille, surgit,
adit domum, nullumque ex vulnere sentit dolo-
rem, nullum sanguinem effluentem, interim parat
se se, atque vbi primum illuc peruenit Sacerdos, di-
uino illi beneficio enarrato, sacra se confessione
muniuit.

SILANENSIS RESIDENTIA.

DE hac Sedenihil noui hoc anno, licet noua
sunt omnia, oppidum, templum, Domus,
ficus, fata, Indorum animus, ac mores; nam
cum ante duos annos illa maxima, & Indis inuisa,
ventorum atque imbrium inter se præliantium dis-
cordia, non solum Silanicum oppidum vastasset,
verum & alia circum oppida solo æquasset, non si-
ne frugum maximo detrimento; vnde multorum
diuturni morbi, longè plurium mors oborta est:
fatis visum est, illos iterum aggregare, aggregatosq;
in modum oppidi disponere. Quod factum est om-
nium, qui hæc norunt, admiratione: quippe cum
vnus atque idem Indus (exempli gratia) suis adef-
set

set infirmis, domum simul sibi pararet, templo constituendo adesset, campumque ad seminandum disposeret. Vnde qui hanc iter facit, non videtur sibi videre nouum oppidum, sed multis abhinc annis exstructum.

Verum nihil prætermisum est ex ijs, quæ ad nos nostrospectat. Sermones assidui, Catechismi vsus, Sacramentorum vsurpatio, voluntariæ castigationis mos, Sodalium feruor, eleemosynæ pia cupiditas, quæ omnia superiori Quadragesima florere magis, præcipuè sanctioris hebdomadæ diebus, non enim obstitit labor, quin ad sanguinem vsque se verberarent, quod feria quinta, ac sexta peractum est ultra mediam noctem; in qua mulieres in Ecclesia ante Sacram Pyxidem, Dominicæ Passionis libros lingua Tagala perlegebant, alijs audientibus mulieribus, quæ illis libris carebant, non sine sensu ac lacrymis.

DE PICTIS INSVLIS.

ANtequam de Pictorum nostrorum Sedibus aliquid dicamus, illud proponendum censeo, multa me scripsisse de illis hoc anno, etiã si noui de illis nihil scribam. Assiduæ namque Mindanaensium Mahometanorum vel excursionones, vel excursionum metus, Bisayas nostros satis adhuc expertos adeò perturbant, vt nec in oppidis omninò persistant, nec sata perfectè colant, nec nostras ædes frequentent, vt antea, nec in officio vllò a nostris quodammodo contineantur: memoria siquidem retinent magno animi sensu, ac dolore ca-

pros superioribus annis ab hoste fratres, captiuas
 abductas vxores: Parentes senio confectos, truci-
 datos: dirutas domos: templa igni tradita: oppida
 non semel solo æquata: seque tantum superstites
 mansisse, vt vel amissa deplorent, vel vt huiusmodi
 casus aliquando miserè præstolentur. Adde his O-
 landenses hæreticos hoc præcipuè anno magna na-
 uium multitudine fultos Bacianësem Insulam Ca-
 ryophyllis celebrè, Terrenatësi nostræ proximam,
 (decem namque leucis altera ab altera distat) non
 modò obsedisse, sed & captam omninò, nostris
 penè inscijs, duobus hæreticorum præsidijs vallasse,
 ita vt quicquid hinc à Prorege nostris, qui Maluci
 sunt in arce, vel ad victum, vel ad præsidium mitti-
 tur, illud omne vnâ cum vectoribus certo exponi
 periculo, non sine dolore, videamus. Hinc factum
 est, vt qui ad Mindanaenses expugnandos missi
 fuerant milites, coacti sint Malucum versus tela
 dare nostris opitulaturi, non sine vitæ discrimine,
 ob Olandensium nauium hæc, illacque excurren-
 tium multitudinem: hinc etiam pro certo nouim⁹,
 ab iisdem Olandensibus missas fuisse epistolas Min-
 danaensium Principi, in quibus illum monēt, nè ab
 antiquis excursionib⁹ desistat; breui ab illis expug-
 nandum Malucum, nostros vel fugandos, vel de-
 lendos, dein ad futuros illos, Insulasque has proxi-
 mas, Manilamque depopulandam. Quod vt faci-
 lius exequantur, Piëtas censent Insulas infestandas
 adhuc, nè Hispani, dum illis opem ferre procurant,
 Malucum adeant, reliquis Hispanis auxilium datu-
 ri. Hæc ergò omnia assiduos Indis incutiunt me-
 rus. Verum, quæ Dei benignitas est, nostris addūt
 ani-

animos, tum nè desint Indis, tum nè aliquid pro Christo ferendi occasionem subterfugiant ; illud semper in corde, illud in ore habentes. Hostes Indis terrorem incussuros, sibi verò Gloriosam Martyrij palmam comparaturos: sicque Pictorum tristitia, nostrorum lætitia est, & ut vno verbo multa complectar; is est nostrorum animus in tanto discrimine, ut hostem quotidie præstolentur, vel ut perpetuam ineant seruitutem, vel ut Gloriosum subeant Martyrium. Et hæc generatim de nostris, qui in illis Insulis peregrinantur potius, quàm morantur, dixisse sit satis.

COLLEGIVM ZEBVANVM.

ADfui hoc anno Aduentus sacri tempore Zebvano Collegio (Pictas namque Insulas de more inuisi) ibique inter cætera illud laude dignum animaduerti, dum Sacerdos Sabbathis diebus in Ecclesia nostra cõgregationis Alumnis (nondum enim proprium habent Sacellum) piam faceret hortationem, urbem ferè totam illuc ad eandem audiendam confluxisse. Vnde factum est, ut breuis exhortatio in publicam concionem vertetur, quæ, quia domesticis nonnullis ad efformandos mores dicebantur, versa sit breui in totius urbis prouentum, quod non verbis tantum probarunt nonnulli, verum & exemplis firmarunt non pauci, è quibus hæc colligam.

Mulieres duæ diu à Lenonibus ad turpitudinem incitatae, adeò fortes perfitere, ut nec minis, nec muneribus adduci potuerint, ut tantum facinus

perpetrarent, illud insinuantes, se à nostris edoctas vitam potius profusuras, quàm vel in re minima, quoad possent, Deum læderent. Alius à dæmonis seruitute ad Domini famulatum per nostros inter concionandum euocatus, adeò profecit, vt partim diuino allectus amore, partim præteritorum criminum dolore compulsus, adeò corpus afflixerit ieiunij, cilicijs, disciplinis, vt in morbum incidens nullatenus ab incepto destiterit, sic namque per poenitentiam Deo placere studebat, qui antea ei per peccata displicuit. Vixque factum est, vt à nostro Sacerdote psuaderi posset, vt aliquid in infirmitate remitteret; tanto Diuini amoris olim offensi dolore, etiam morbo agiratus, teneri se fatebatur. In da quædam non solum diu obstitit quibusdam eam persequentibus; verum ab ipso etiam dæmone agitata minis, percussa flagris, ipso etiam horribili aspectu territa, euicit tandem Sacerdotis nostri ductu, proprijsque ad Deum fuis precibus fulcita.

Serua quædam tot fuit à proprio Domino modis sollicitata, vt nullum visus sit prætermisisse, quòmicus eius inuictum animum euinceret, vel saltem emolliret; sed nihil perficiens, furore actus, constanti ancillæ homo barbarus laqueo suspensæ, maledictisque cumulata, mortem minatur, nisi assensum præbeat: illa verò Christianam se esse respondens, minas parui pendet, flagella irridet, mortem potius exoptat, quàm vel minimum contra Deum peccare. Paulò post à Sacerdote nostro confirmata in incepto perseuerat foelix. Idem ferè accidit eiusdem generis foeminæ, quæ eandem, vel
non

non dissimilem affecuta est victoriam. Alia paupercula quidem, oblatum aureum torquem respuit, nè virginitati faceret iniuriam. Dum è nostris vnus Sabbatho quodam die (vti diximus) conciunculam haberet, in qua de procuranda propria salute, deq; diuinis, ijsque internis impulsibus obtemperando agebat; dum exemplo quodam rem confirmare contendit, illud sæpius repetit. Caue tibi: hoc fortè postremum erit monitum, nec frustra res accidit: insequenti namque nocte præcipuus quidam vir, cui Reipublicæ cura commissa est, dormiens sensit, se auricula tactum excitari, auditque vocem: Caue tibi, hoc fortè postremum erit monitum. Haud surdo dictum: nam in seipsum reuersus, reliquum noctis traducit in superiori vita discutienda, dein nostros adit, à quibus illud accepit consilium, quò sibi caueret in posterum, voci Domini obtemperaturus. Hæc ferè omnia ex assiduis nostrorum concionibus ortum habuere, quibus ad meliorem frugem traducta ciuitas, sanctis Ecclesiæ Sacramētis sponte sæpius, quàm antea, refecta, firmiter etiam perseuerat. Quò factum est, vt Hispanorum exemplum imitati Indi, idem sibi procurent, haudquam frustrati Dominicis concionibus, quæ patria eorum lingua habentur à nostris: vnde factum est, vt non sibi tantum vacent, verum & plures inuentæ sint piæ Indæ, quæ alias secum ducerent ad templum, ibique satis instructas Patribus sisterent, ad priores animi morbos per pœnitentiam depellendos.

Euocatus Sacerdos, vt infirmæ Indæ adesset, vbi primùm domum est ingressus, infirmam iam iam

L 5

mori-

morituram, voceque destitutam reperit. Recitat Sacerdos anxius Euangelium, factumque est, ut statim vox amissa rediret, peccataque confiteretur, quæ res circumstantes in admirationem haud exiguam adduxit, siquidem experti sunt quanti sint ponderis res sacræ, quantumque boni contulerit eis Deus, ut inter Christianos censerî possint. Sed en alterius fides. Tentatione foeda premebatur quidam absque remedio. Ecclesiam adit nostram, ibique se ante Deiparæ Virginis imaginem sistit, nec prius recedit inde, quam ipsa cacodæmonis tentatio ab eius animo, corporeque funditus recesserit.

Alia ad eum assueverat sacræ confessioni, ut quoties à Dominis ad aliquod exequendum mandatum mitteretur, nostram prius adiret Ecclesiam, ubi sæpius crimina expiabat, hinc ad iussa implenda pergebat: verum cum non adeo citò rediret domum, verbis, ac etiam verberibus malè habebatur. Illa tamen haud segnior facta, vero potius Domino cupiens placere, quàm hominibus, posthabitis minis, in cæpto perseverat; verum ubi etiã potest pomeridianam concionem Dominicis diebus Bisaya lingua audit foelix, verbera pro muneribus ducens.

Non semel hoc anno inuitatus est populus, ut publicè fierent preces ad Dominum, quibus non communes tantum necessitates, verum & præcipuè Pictarum Insularum commendarentur. Puta ut in fide suscepta persisterent recens Christo adiuncti Bisayæ, ut Mindanaenses hostes vel fugarentur, vel saltem ab antiquis irruptionibus desisterent, ut nostræ classi, quæ contra hostes à Præside fue-

fuerat missa, bene cūcta succederent. Itaque quod ad nostros attinet, publicè ab illis sacra Pyxis bis exposita est, nullo ferè præuio rumore; sed is est totius vr̄bis in nostros animus, vt facili negotio ad Ecclesiam nostram tota confluerit, factumque Deo bene iuuante est, vt nec hostis irruerit, nec irrumpere amplius tentet, quin inuito fædere cum nostris pacem exposcat, de hac nūc agitur, vtinam optatis respondeat euentus.

Sub finem anni mortuus est huius vr̄bis Episcopus plenus dierum, ac bonorum operum. Verum exercuit illum Deus etiam morientem, varijs conscientiæ scrupulis, timoribusque, in quibus dum versaretur, euocati sunt multoties nostri ad leuamen: & quidem eorum se dictis, monitisque statutum factus est, non sine præcipuorum virorum lætitia, nostrique Ordinis existimatione, ob maximas rerum, quæ in eius morbo occurrerunt, circumstātijs, eo tamen mortuo, haud defuere nostri consuetis Societatis suffragijs, tanquam vni è nostris, quippe qui viuēs (vti iā scripsim⁹ Paternitati vestræ) eodem prorsus modo, quoties è nostris quis de vita discederet, quasi vnus de Societate, ter pro illo sacralibentissimè faciebat. Verus Societatis amicus, pauperum Pater, sui gregis pastor, deque omnibus bene meritus, vir qui nobili genere natus, ante annos sexaginta (erat enim ferè octogenarius) cunctis relictis rebus, se apud Augustinianam familiam Domino fœlix dicauerat.

Sed breui me ab hoc Collegio expediam, vbi primùm quædam de B.N.P. Francisco Xauerio fide dignissima hic adiunxerim. Adsunt nostri pauperibus,

peribus, verum nec minus adsunt ijs, qui ab Olandēsi hoste patria, vel melius dicam, antiquo Præsidio pulsi, præcipuè Lusitani, qui ibi morabantur, hucq; rerum omnium egeni appulerunt. Inter hos fuit vnus grandæus iam, qui superioribus annis ex Amboino Insula eiect^o, in hac vrbe quasi iam vnus è ciuibus morabatur, inter glandium libratores, tormentorumque bellicorum Præfectos: hic Faustus (vel potius Faustus) Rodericus vocatur, qui inter familiares nostrorum sermones, non semel dixit, nouisse se in eadem Insula B. P. Xauerium, pluraque se scire de illo. Adferam hic præcipua, quæ ipse ante Episcopi Vicarium iuramento obstrictus falsus est. Nauigabat hic Faustus aliquandò cum B. P. Francisco, ab vna Insula ad aliam appulsurus, sed irruente vento, tempestatem iam iam expectabant: nauigium namque, quo vehabantur, exiguum erat, tantoque vento longè inferius. Interim B. Pater, quam collo suspensam Christi Domini Cruci affixi effigiem gestabat, dum in aquam quodammodo immittere curat, filo, quo tenebatur, de manibus elabente, effigies in mare demersa est, non sine Patris dolore: postridiè eius diei eodem ferè vento acti, ad Baranulam Insulam nauigarunt, ad quam appellere tentauerant pridie illius diei. Verum dum Faustus vnà cum B. Patre iter faceret ad illius maris oram, oppidum Tamalonem petiturus, post mille ferè passus vident vterque ex ipsis vndis Cancrum seu Pagurū ascendentem, sacramque effigiem manibus, oreque deferentem: tum Pater eo viso flectit se in genua, pisciculumque præstolans, Crucifixum (quid vnus digiti longi-
tudi-

tudinem haudquaquam superabat) manibus reuenter accepit, eumque ex osculatus, ibi per semihoram brachijs in Crucem efformatis, manuque effigiem retinens, perstitit orans, Fausto in admirationem cōuerso. Interim Cácer mare petit iterum. Distabat porrò locus hic ab ipso mari, in quo effigies sacra ceciderat, vnius diei, noctisque iter, seu potius nauigationem. Pater verò suum iter profectus cum Fausto, nec tunc, nec postea de re mirabili verbum vllum immiscuit, post hebdomadam iterum ex Tamalono ad nauigarunt vterque ad Insulam Rosalaum, vbi post dies aliquot ab Beati Patris Euangelica prædicatione vnus tantum sacrum baptismum suscepit, huic P. nomen Francisci imposuit, addiditque: hoc tibi nomen erit, sed tu moriens dulcissimum Iesu nomen in clamabis: nec frustra prædictum: anno namque ferè sexto à sacro baptisinate suscepto, glande percussus Franciscum, morientemque vidit idem Faustus sapius Ietum compellare. Vidit etiam testis hic, Patrem ex oppido eodem recedentem, antequam nauiculam conscenderet, puluerem è calceis excussisse. Quare ab eo alijsque socijs interrogatus Pater, cur illud faceret? Nolo, inquit, mecum vel puluerem quidem tam prauæ gentis deferre. Narrauit etiam idem Lusitanus, peracta à Patre nauigatione Quadragesimam transegisse apud Cobam (oppidum est in Insula Amboino (vbi cum primùm ed eū perlatum est, tres Lusitanos homines licentiosé vitam terere, nullumque ex eis, ante quinque, vel sex annos expiassè crimina; nullo negotio relictis alijs ad eos se contulisse, seque in socium illis dedisse, toto illo

illo sacro tempore eadem cum illis mensa, domoq; utendo: nihil tamen insinuando inter colloquendum, quo eorum licentiam procacitatemque patefaceret. Adueniente ipsa sexta maximæ hebdomadæ feria, illis suasit, ut crimina per confessionem patefacerēt; ipsi verò eucti iam illud tantum respondere: Velle se apud Patrē tantum confiteri, non verò apud alium quenquam. Annuit Pater, excipit eorum crimina, dein sacro Christi pabulo reficit; mox, venia petita, ad suos se conuertit B. P. Faustus verò illos deindē vidit vitia prorsus exuisse, pristinosque mutasse mores, non sine omnium oppidanorum admiratione, qui tantæ fuerant mutationistestes. Nec mirum: supra mensem namque ad mortem vsque ægrotasse asserit Faustus B. Xauerium, nulla alia de causa, quàm ob susceptas sponte pœnas, pœnitentiasque pro Lusitanis, qui in illis Insulis degebant, quò tandem mutatis moribus ad Deum, uti Christianos decet, cōuerterentur, eiq; utri par est deseruirent. Et hæc de B. P. Xauerio, deque Zebuano Collegio sint satis.

BOHOLANA SEDES.

Quantum Beatæ Virgini nostri præcipuè debeant in hac Domo, vel ex hoc colligi potest, præter alia, de quibus anno superiore nonnihil scripsimus. Montes adhuc incolebant nostri ineunte Quadragesima, metu hostium præterito adhuc territi, sed ibi B. Mariæ patrociniò fulti, decreuerunt tandem descendere ad oppidum. Sed nihil cogitantes mali, breui intellexerunt eodem se
teme

tempore à Deipara Virgine defendi, quò minus periculi suspicabantur. Descendebant illi ad Lobocense Oppidum eodem prorsus tempore, quo Mindanaenses hostes illuc vela dabant: sed factum est (per Virginem ut creditur) ut appropinquantes ventus adeò validus irgeret, ut supra ducentos in ipso mari demersos, qui remanserint, citius quàm venerant, ad suos redire sint compulsi. Verum nauigia, quæ super fuerunt è naufragio, in ipsa maris ora ab ipsis relicta, Dapitanenses Indi nostrorum amici suffurati sunt ad vnum. Nostri verò à tanto periculo inscij erepti, Deo, uti debebant, egere gratias.

Infantes tres nullo ferè mortis signo ostenso, ubi primùm baptizati sunt, obierunt. Nec minus fœlix adultus alter, qui se pluribus latrocinijs exercuerat, mortem quatuor ut minimum alijs Indis attulerat: hic ferox animo, aspectuque terribilis, tandem à Regijs satellitibus captus, mortique adiudicatus, adeò cessit nostrorum sermonibus, ut breui in his, quæ ad Catechismum spectant, antiquiores superans, baptisate dignus iudicatus sit, quo ex corde suscepto, mortem se iam decretam à Iudice crudeliorem promereri affirmabat, nec paruo supplicio afficiendum, qui eius antea vitam nouerat. Sed illam auxit eius excisum post mortem caput: præferebat eius defuncta facies pulchritudinem quandam, quæ aspicientes omnes, qui eius nouerant fœditatem, quodammodo delectabat, quippe qui præter hæc, socios eius duos extremo supplicio affectos ibi in eodem patibulo, facies fœdas, liuidas, vibicibusque refertas habere perspiciebant.

Sed

Sed illud fortè maius diuinæ bonitatis indicium. Morabatur in hac Infula mulier quædam annis referta, ac malis, hanc infidelem, maximamque Idolorum Sacerdotiffam, seu Baylanam reliqui Idolatræ in vulgus proiecerant vita iam functam esse, ac reuera mutato eam nomine per decem, vel duodecim annos absconderant. Quo tempore vix dici potest, quantum recens baptizatis Indis detrimenti contulerit: quosdam ad immolandum Idolis compulerat; alios à nostris auerterat; nonnullos praua docuerat: plurimos quasi futuros sibi successores instituerat: puellas, quæ nostram Ecclesiam frequentabant, suis cantilenis fascinauerat. Pauci fuère, qui ex eius manibus euasère: ita vt difficile iam esset veros Christianos à falsis distinguere, præcipuè ijs in oppidis, in quibus illa morabatur. Tandem aliquandò, Deo volente, capta, atque ad nostros adducta, per Patrem Rectorem curatum est, vt à Christiana quadam, piaque muliere doceretur, vnàque cum puellis Ecclesiam adiret, vbi Christianis instituta præceptis, vero se Deo dicaret; prioribus prius moribus prætermisissis. Faceffant Indi Rectoris dicta, sed non multò post frustra se laborare asseuerant: asserunt namque vetulam illam dæmone plenam, ad omnia nostrorum instituta obsurdescere, nolle se Christo nomé dare, dæmoni, què familiarem habebat, à quo etiam responsa in suo munere acceperat, velle deseruire, & quæ ante Idola saltitabat celer, nunc vt Ecclesiã adeat, mēbris se omnibus captam insimulat, nequaquam se posse incedere ait: dumque per vim ad Ecclesiam ab aliquo eius salutem optanti deferebatur, ibi illa angulū

gulum quæritans complicabat sese, Indicoque more faciem inter crura reponens, dormienti se præbebat similem, interrogataque interdum quid rei tunc ageretur, quisvè Christianorum Deus esset? haudquaquam ad rem respondebat. Illud risum mouebat simul, ac dolorem, nunquid vellet (aiebant) baptizari? respondebat bellè, velle se, si Pater vellet. Commendatur inter res Deo, Vitoonque (hoc mulieri nomen erat) ad eam de qua dixi, foeminam remittitur, curet, si possit, eius salutem, si verò nequeat, sciat neminem à Deo compelli. Verum eò adducta res est, vt propè ostenderit Deus, quantum animorum saluti inhiet. Lethali morbo opprimitur Vitoon, quæ morbum incusserat plurimorum animis: Interrogatur primò ab Indis, vtrum sibi tandem cauere velit, placeatnè se Christi gregi aggregare? placet tandem, inquit: dein à Patre Rectore interrogata iterum, vellet nè se Deo adiungere? iam illum inquit, diligere cœpi: hinc iam percipio quantum boni contineant Christianorum instituta, nec Dei verba, quæ pluries audiui, fuere apud me exigui ponderis, emolliuere siquidem animum Deo iam iam reddendum. Gutta siquidem excuant lapides. Valeant nunc, aiebat illa, Idolorum sacrificia, valeat ipse dæmon, si tamen valere potest, qui nihil valet: attamen paucis post diebus ingrauescente adhuc morbo, ad Ecclesiam delata, interrogatur non semel ab alio Patre; Velitnè baptizari, nec nè? exclamat, vt potest mulier, velle se Christianam esse, à nemine compelli se affirmat, dolere se maximè ostendit, illaqueatos à se fuisse plurimos, veniam petere, detestari superiorem

M

vitam

vitam, nouam retexere, optare æternam, inſtat, vrget, ſolicitat Patrem, non parum rei admiratione captum: ſiquidem priorem duritiem nouerat. Inſtruit denuò toties inſtructam, ſacroque baptiſmate lauat Mariam (illud ei nomen pro Vitoon, quod ſtellam ſignificat, imponens) quæ paulò poſt in eadem ipſa Eccleſia obdormiuit in Domino: faciem, quam foediſſimam habuerat, præſeferens hilarem, ſuæ teſtem felicitatis: nouit namque Deus mutare ſententiã, ſiquis nouerit emendare delictum, cuius rei teſtis ſit nunc vetula hæc, quæ de vaſe contumeliæ in vaſ translata eſt gloriæ.

Morabatur Loboci alius dæmonum Sacerdos, qui ſæpius Indos ſefellerat, quique, vt ſuperioribus annis ſcripſimus, vniuerſum ferè oppidum ad maris oram inuitauerat, vt ibi ſummo manè defunctorum quiſque parentum animas præſtolaretur, aureo illuc nauigio ad nauigaturas: ſed dum illæ moram faciunt, ipſe Babaylanus (Sacerdotum nomen eſt) moræ impatiens in mare ſe mittit, illas alacriori voce compellat. Verùm paulò poſt adeò proceſſit miſer, vt, niſi extraheretur ab aliis, ipſis iam vndis ſuffocaretur. Aſſeruerat etiam hic, Eccleſiam vnâ cum Patribus in lapidem conuertendam breui. Tamen ſæpius veritate ipſa compulſus, adductus ad noſtros, palinodiam non ſemel cecinit. Verùm cum morbo morteque appropinquante territus, quam toties negauerat veritatem, propius agnoſceret, adeò illum ſuperioris vitæ pœnituit, vt ſacris Eccleſiæ Sacramentis breui tempore imbutus, ſpem reliquerit moriens æternam à ſe beatitudinem (quæ Dei pietas eſt) fuiſſe comparatam. Et
quidem

quidem mirum est, quòd quotidie fraudibus recen-
 centes hos Christianos circumueniant ij dæmonis
 discipuli. Ex dictis hoc colligi potest, sed ex dicen-
 dis etiã. Siquiorem (oppidũ est) qui incolunt, Chri-
 stiani ferè omnes; è quibus vnum recens vita fun-
 ctum in Ecclesia nostra sepelierant: hinc te meraria,
 audaxque Sacerdotissa cunctos monet, breui mo-
 rituros vniuersos, nĩ cadauer illud indè extractum
 in ipso campo recondant; illi metu perterriti ob-
 temperant mulieri. Sed monitus deindè ab aliqui-
 bus Pater, defunctum iubet iterum sepeliri in Ec-
 clesia, quo facto ostendit illis, quantum fallaciis sca-
 teant Babaylanæ, quippe quæ fallaciarum Patrem se-
 quuntur dæmonem, quantumque vero Deo sit
 credendum, qui neminem in se sperantem falli per-
 mittit, quo exemplo firmiores redditi, difficilius,
 Deo iuuante, à susceptis institutis diuellentur; si-
 quidem alius nobilis, licet infidelis, nostris in pro-
 prio vitæ discrimine obtemperauit magis, quàm
 Babaylanis: hĩc nãque cum ægrotaret, iussus est ab
 huiusmodi fœminis, nè Ecclesiam adiret; futurum
 namque, vt dum ibi obambulare, in alicuius de-
 functi sepulturam incideret, quam si pedibus tan-
 geret, morbum omnium efficiendum maiorem.
 Itaque Patre Duce Ecclesiam ingressus, reliquos
 oēs habuit testes, morbum haudquaquam crescere,
 etiam si sepulchra pedibus quis premat. Plura pos-
 sem addere, quibus hoc ipsum probarem: illud sit
 satis; moris esse apud nostros non modò pauperi-
 bus Indis, qui nostram Domum adeunt, eleemosy-
 nam pro posse, conferre, sed etiam aliis, qui vel in
 hospitali, vel in propriis domibus commorantur

infirmi, per pueros nostros mittere: dumque hoc quotidie fit; auditum est aliquando, pauperes illos secum colloquentes dixisse, haudquaquam huiusmodi exempla sequuntur Baylanæ nostræ, quæ non modo non exhibent quidquam vel miseris, vel egenis, verumetiam quoties possunt, petunt, subripiunt, furantur quæ possunt, quod si procrastinet quis in his, quæ illæ exoptant, en metus incutitur, citò morituros, vel saltem morbum diù duraturum. Faciet Deus aliquando, vt quantum boni Christiana lex contineat, apertis oculis videant, ex cuius ingenti lumine suorum Idolorum Sacerdotumque tenebras dignoscant.

Sed vt finem faciamus Baylanis, lubet hic recensere, quænam fuerit Dei providentia in illis profligandis, nostrisque tuendis. Tanta erat horum multitudo, tantaque facinorosum Indorum his adherentium (gentilium quidem) copia, vt cum nequirèt nostri tot mala comprimere, compulsi sint Zebuanum Episcopum adire, vrbisque prætorem, quò quisque pro suo munere tanto periculo prouideret. Mittit Lobocum Episcopus Vicarium, Prætor Propratorem vnâ cum scriba, satellitumque Duce. Euocat Vicarius Baylanas (morabantur hi in montium speluncis vnâ cum facinorosis aliis Indis: quibus mos erat proditiõne vti, dormientesque lanceis confodere: è quibus reperti sunt, qui triginta, pluresvè occiderant) sed dum de præcepto implèdo agitur, qui ibi aderant peccatis pleni, Ducem eligunt Indum, haud sibi absimilem, sed reliquis ditiolem fortiolemque. Agunt ij inter se, vt primò Hispanos, dein Patres interimant. Quinquaginta

ginta ex ijs feliguntur; armis se breui onerant; Propratorem adeunt, qui rei inscius iubet eorum Duce[m] detrudi in carcerem alia de causa: sed vbi satelles tot armatos homines carcerem cum suo Principe cōscendere videt, monet Propratorem, haud bonum sibi videri tot armatos ibi persistere, euocantur illi Propratoris iussu, cuius solū aspectu territi, malum iam conceptum nequaquam in lucem dare ausi sūt, monet Proprator, vt arma deponant, Hispanorum more, quoties ante Iudicem sistūtur. Deponūt libenter, iterumque ad carcerem redeunt. Interim Lobocenses nobiles illius oppidi ciues, adeunt de more carcerem, cibos patrio ritu deferunt: quinquaginta illos inuitant ad cēnā vnā cum Duce: sed dum vniuersa silent, nihilque suspicionis auditur, aut seditionis: En vnus ex quinquaginta, actus dæmone, pugionem, quem seruus forte deferebat, arripit, eoque, vno oculi ictu, sex è primoribus Lobocensibus grauissimè vulnerat, è quibus paulò pōst quatuor vita functi sunt, inter quos Fiscalis noster numeratur, qui cum esset congregationis alumnus, illuc se contulerat ad aliquod charitatis opus exequendum, suoque muneri faciendum satis: sed placuit Deo anima illius, qui pro beneficio mortem accipiēs, eodem die, Sacramentis omnibus ritè munitus, vitam cum morte commutauit. Rumore ergò percrebrescente, eorum Dux compedibus astrictus est, quos nondum gestarat, captique nonnulli è socijs. Indus verò qui stragem illam orsus fuerat, Propratore iubente, quem acuta, tostaque arundine impetierat (dum manus dare negat) à quodam telo confossus, pœnas

M 3 fuorum

suorum facinorum daturus abscessit è vita. Attamen breui duo ex præcipuis recte primùm suspèsi, dein in partes varias dissecti, expositi terrori fuerunt reliquis & exemplo.

Captæ etiam posthæc sunt Babaylanæ quadraginta, quæ publicis verberibus oneratae sunt, vnde colligi potest, quot fuerint perpetrata mala à tantis mulierculis vnico penè in oppido; siquidem satis est vna tantùm ad Insulam integram perdendam. Ergò vnico negotio seruati sunt nostri, qui deinde hostibus ipsis morientibus adfuère. Seruati sunt Hispani, fugati, ac omninò euicti facinorosi homines: pluresque alij tum Christiani, tum gentiles nostros petiere, quò vel errata corrigerent, vel Idolis nuntium remitterent, vel se Deo dicarent. Hinc vnus, qui vxorem duxerat Babaylanæ filiam, adduci nunquam potuit, vt Idolis sacrificaret. Hinc infirmus alius nullo vnquam modo voluit sibi ad remedium adhiberi, quæ huiusmodi Sacerdotissæ pluribus adhibent. Hinc alius congregationis cliens haudquaquam permisit pro consanguinea dæmonis sacra offerri, cui Sacerdotissa quadam maximum malum ominata fuerat, nî se supplicem dæmoni daret. Sed fauit huic bono Indo Deus breui. Solebat ille fluuium, quem è regione habebat, adire ferè quotidie, quò pisciculo saliquot caperet certo loco (arundinibus in modum complicatæ sepis Indico more ad piscium carcerem repleto) conclusos. Monet ergò illum die quadam Matertera, tempus iam adesse, quo Cymbula flumen inrret; pisces haudquaquam in septo illo carcere defuturos, renuit Adolescens, aduersam obiiciens valetudi-

tudi-

tudinem; qua tunc domi detinebatur, attamen Matertera ipsa, sumpto paruo schipho (concauam intellige arborem) adit sepem piscatura: Verum pro piscibus pragandem Crocodilum reperit, à quo momento temporis deuorata (occulto Dei iudicio) nepotem tanto periculo liberauit, qui, si illuc, de more, perrexisset, haudquaquam tam feri, ac fortis hostis manus impias euasisset: Euasit tamen dum Idolis cultum denegat, dumque mauult pericula quæcunque subire, quàm dæmoni vel modicum quid morem gerere.

Verum & falluntur nonnulli, sed breui resipiscunt. Dum infirmo corpori quidam pristina adhibet remedia, peius se habuit: at paulò post genua flectens, dolensque, veniam à Deo tanti criminis supplex postulat, nunquam se dæmoniacis remediis vsurum, extemplò pristinis virib⁹ donatus est. Similem euentum sortitus est alius, qui dolore quodam graui confictatus, defuncti Aui animam vocauit non semel ad salutem. Sed arrepta rosarii Cruce, quam collo suspensam gestabat: errauit, inquit, locoque apposita, vbi dolor vrgebat; aufugiente statim morbo sanatus est. Aduersa valetudine premebatur nobilis Indi filius, natu maior, quem vnicè diligebat. Ille vt infirmo opem citius ferat, diabolo, gentilico more, sacrificium offert, cuius sacrificii fructus statim subsecutus est, mors siquidem Adolescentis. Porro non multò post in se reuersus parens agnouit culpam propriam, nec dignouit nati pœnam in æternum apud inferos ignes cruciandi, dolore perculsus maximo, à Deo postulat remedium, ac veniam; Patres deinde adit,

totiusque vitæ crimina expiat, vnâ cum vxore: vitam in melius mutat: conciuib⁹ fit exemplo aded, vt interrogati à Patre Indi, vtrùm benè procedat in iis, quæ à nostris edocentur, respondeant; nos Michaëlis discipuli sumus (hoc illi nomen) ille nos docet, nec audemus eius dictis non obtemperare; quippe qui verus est Domini cultor, vndè factum est, vt homines ipse instruat; vxorque mulieres, tanta illis Christianorum virtutum accessio facta est; Proque verò Christiano habetur, quicumque cum ipso Michaële familiaritatem exercet.

Probatam plurimum foeminarum castimoniam hic possim adiungere, nisi iam supra egissem. Verum quod nostrorum lætitiâ, admirationemque auget maximè, illud est, Indis antiquitus fuisse inauditam. Alumni, qui in nostro Seminario degunt, nullâ iam ratione adduci queunt, vt vxores temere ducant: alii ætatem insimulant: alii nondum didicisse se aiunt, quæ ad alumnum spectant: alii omninò negant se matrimonium celebraturos, nec defuit, qui oblatam auri haud modicam quantitatē ad nuptias celebrandas, respuit faciliè, nec mouentur parentum lachrymis, nec rationibus suadentur, nec terrentur minis, nec patrio exemplo adducuntur: tantum apud illos valet castimonix seruandæ cupiditas. Patrum exemplo moti, Sanctorumque, quorum præclara gesta audiunt, imitandi desiderio incitati. Sed nec castimonix tantum student; verùm re iquis virtutibus inhiant pro posse. Puer stoream, in qua dormiebat, Ecclesiæ obtulit ad altaris pavimētum. Alius culcitram vnâ cum puluinari Patribus dedit. Si reprehenduntur, haud

haud indignantur; si inuitantur ad comedendas carnes diebus vetitis, totis recusant viribus; si mittuntur ad suos, plorant; si nauigaturi aliò sunt, prius se confessionis Sacramento saltem communiunt. Virtutes itaque quoquo modo pernoscent, qui paulò antè, præter Idola nihil prorsus nouerant; Deoque adhærere student, quorum parentes adhuc dæmoni vt plurimum flectunt genua. Attamè hæc, quæ in Europa puerilia sunt, singularia aliquo modo hic censentur. Aliquandò interrogati à Patre pueri, quid de nostra fide senserint; respondere plures diuersis modis. Vnº asseruit, quàm consona sunt rationi Christiana præcepta, non occides, verbi gratia &c. tam dissoni sunt nostrorum ritº furari, occidere, &c.

Mirabatur alius, Patres, propriis relictis sedibus, diuitiis, parentibus, rebusque omnibus; tot Regna ac Prouincias, à suis maximè disitas, tranare: tot turbulenta maria calcare, tot subire pericula, vt Indos docerent æternæ fœlicitatis viam. Alius nostrorum modestiam in sacris peragendis, aliisque Ecclesiasticis Cerimoniis exercendis cum suorum Babaylanorum saltibus, tripudiis, ebrietate clamoribusque conferebat. Stupebat alius Patres nostros, licet pauperes, pauperibus tamen aliis subuenire, propriisque cibis sustentare pro viribus: é contra verò Sacerdotes suos omnia omnium vorare, nihil absque pecunia agere, auro domos suas per vim explere, nullius misereri, contra omnesque dominatum exercere. Alius latabatur nostra omnia publicè fieri, concionari, pœnitentibus aures præbere, aliaque Sacramenta obire: Idolorum tamen cultor

res montium recessus quærere, adire speluncas, noctem exoptare, ac tenebras, quò melius fallant miseros, quouè facili⁹ eorum animis venena instillent.

Hinc orta est in pueris iis vera proximos iuuandi cupiditas. Hinc data occasione in pristinos inuehuntur ritus, hinc diuino Zelo ardentem Idola vel perdunt, vel Idololatras corrigunt, parentesque suos, quoad possunt, à Patriis superstitionibus reuocare, atque ad veram fidem aduocare contendunt. Illud præcipuè mouit nobilem quèdam gentilem oppidi cuiusdam Dominum, qui cum videret nostros Christianos volūtaria verberatione suscepta, calles circuire feria quinta sanctioris hebdomadæ, suos statim adiit, cunctosque, qui ibi erant Christianos ad idem agendum persuasit hilaris: qui non multò post, Deo bene disponente, ob eius in Christianos animum, Christianis se vexillis adiunxit, magna Tuborensis oppidi admiratione, quare factum est, vt rei nouitate permoti eius conciuēs, (nihil namque sibi magis nouum visum fuisse asserabant, quàm Principem suum baptizari, quem paulò antè sciebant nostris Patribus ad suum oppidum pergentibus, iter strauisse non semel aculeis, cuspidibusque, eosdemque per fraudem ad mortem petiisse) baptismo se velle lustrari omnes asseruerint: Et quidem pauci erant in hoc oppido Christiani, quos per tres ferè annos haudquaquam valere nostri, ob Mindanaënsium excursiones inuisere. Verùm mirum fuit quantum absque Sacerdote in fide perstiterint: quod si qui à Babaylanis illusi à recto aberrant, facile deindè petita venia, illos
pœni-

pœnitet, futuros deinceps in fide constantiores. Tres tamen ex illis nostrorum auxere lætitiā, qui, cum prius dæmones sibi familiares habuissent, ad responsa miseris ferenda, ad eò se Patrum institutis adiunxere, vt toto illo triennio nè semel quidem permiserint cum dæmonibus, qui illos sæpè adiere, colloquia, sed nè verbum quidem miscuerint: quin vbi primùm se illis sistebant dæmones spectandos horrido vultu, fœdaque facie: Indi statim Crucis signo illos à se nullo negotio quasi irrisos effugabant.

Annua ferè ingruentium ventorum procella (Baguium hic vocant, vëtorum imbriumq; quandam pugnam, qua maior cœferi nequit, siquidem cuncta vastare solet, nihilque in proprio loco relinquere, ventis ferè omnibus simul fortissimè pugnantibus) multas prostravit variis in oppidis Ecclesias: Sed æquali constantia incolæ alias, non minus fortiores, vnâ cum nostris ædibus, erexêre. Illud magis mirum: apud Malabagum ità creuit aluione fluuius, vt præter ripas effluens, non campos tantum, sed & ipsum ferè oppidum confecerit. Tanta erat aquæ multitudo, vt Cymbam haud exiguam nostra caperet domus in alueum conuersa. Sed adfuit tunc, qui ibi morabatur, Pater, vëtosque paulatim Indos aliò transtulit: cumq; plures corruerint domus, plurima animalia interierint, vnus Sacerdotis diligentia, Deo Duce, totum oppidum ad eò tutatum est, vt ex Indis nullus nec obierit, nec fuerit periclitatus: quod quidem nemo ambigit futurum fuisse Patre absente, qui natandi arte peritus, sacras deinde imagines enatâtes, cum
reli-

reliquis supellectilibus, aliis adiutis Indis, facile extraxit. Et hæc de hac Domo satis, nisi numeres etiam vnus tantum loci trecentos baptismate sacro tinctos, iunctis paruulis, quod haud parum fuit negotii in tanto hostium periculo, assiduaque ferè excursionè.

DVLACHIANA SEDES.

L Auabatur quidam in flumine: Sed ecce Crocodilus illum vnguibus arreptum suffocare tentabat. Tum Indus Iesum inuocat, ac Mariam, quibus quasi duabus sagittis confossa bellua, relictis tantum cicatricibus, citissimè aufugit. Idem alteri accidit, qui in eo fœlicior, quod nec tactus fuit à Crocodilo.

Euocant Patrem in Ecclesiam pluribus occupationibus distentum, puta confitentium, nubentium, baptizandorum: afferuntque dimidia Inde Leuca ad mortem ægotare Indum quendam, audit illos Pater, simulque, relictis omnibus, ardente sole, se itineri accingit, expertos habens Duces, qui probe nouerant iter, sed Deo volente factum est, vt licet experti essent, errarent tamen à via. Quare hæc illacque vagantes, deueniunt tandem ad domunculam quandam in medio campo sitam, vbi sol^o gentilis senex iacebat infirmus. Tum Pater tristis errore viæ, latus tamen occasione senis, vis, inquit, baptizari? volo addidit senex; relictis ibi seminarii alumno, qui eum institueret, cœptum pergit iter: sed vbi primùm peruenit ad oppidum, videt infirmum, pro quo fuerat euocatus, melius habentem, nulla
re in-

re indigere: solatur tamen illum Pater, hortaturque ad bonum, breuique ad senem ingreditur, qui Catechismo dum bene valeret imbutus, facili negotio fecit Patri satis. Itaque baptizatur statim, instruiturque in iis, quæ ad morientes spectant, sequenti que die felix obiit, sicut Patri narratum est ab iis qui illum inuiferant.

Me præsentē iubenteque, missi sunt duo è nostris, vt oppidi commendatarium Hispanum (hic est, cui Indi tributa peroluunt) aduersa valetudine laborantem inuiferent: sed in ipso itinere euocantur, quò salute consulant infantis recens nati, periclitantisque, accurrunt statim, baptizant puerum animam iam agentem: at dum è domo descendere festinant, submurmurant quidam, alium cum eo infante natum fratrem, sed mortuum iam esse: audiunt hæc Patres, ostendite, inquirunt, eius cadauer, vtrum verè mortuus sit, nec nè: exhibent illi statim, quod putabant mortuū; Verum spirantem adhuc, viuentemque puerum contuentur, mirantur omnes rei nouitate, nostri verò illum baptisate tingunt, quem paulò post vera suscepit in cœlesti sede scœlicitas. Plura huiusmodi diuinæ prædestinationis signa hic possent adnecti, sed, nè longior sim, hæc duo sint satis.

Addam nunc rem miram. Morabatur in oppido Abuiogeni foemina quædam gentilis, nobilis tamen: hæc vidua iam laborabat hydropisi, qua penè confecta, euocatus est ab eius cognatis Sacerdos, qui diù quidem laborauit, vt eam institueret in iis, quæ ad recens baptizandos pertinent: Illa tamen talis erat ingenii, vt vix signo Crucis valeret se signare

gnare: Pater verò curavit pro tēporis angustiis eā de necessariis pro captu erudire, eruditamque baptizavit, & abiit ad aliud, ad quod vocabatur oppidum. Porro mulier secunda à baptisate die, cre-scēte morbo obijt, aut obijisse putata fuit, hora noctis ferè secunda, hinc consanguinei eam de more tota nocte deplorant variis cantibus, vociferantes potius quàm cantantes, cadauer funebri linteo confuunt. Summo tamen manè, octo post mortem horis suscitatur à mortuis, quæ pro defuncta habita est, non sine adstantium admiratione: Hinc illa: Visa sum montem conscendere, dein planiciem quandam calcaui, ad cuius extremum æreæ scalæ hærebant, quibus conscēsis, aspexi auream domum, cui nihil comparari valet, licet pulcherrimum. Sed vetita sum illuc ingredi. Sed ibi paulò post visa mihi est Beatissima Virgo, cuius pretiosissimum filium Iesum, qui in interiori parte domus erat, haudquamquam videre dignata sum. Tum mihi Virgo, adstante ibi quodam Angelo, Adolescentis pulcherrimi aspectum referente, esnè Christiana, necnè? quod si Christianam te iactas, cur recitare nescis, quæ Christianos decent? Virgo tamen Sanctissima, se in genua flectens, mecum recita, inquit, breuiq; eam docuit orationē Dominicā, Salutationem Angelicam, cum Symbolo Apostolorum, quibus peractis, reuertere, inquit, filia, nondum extrema tibi adfuit hora: mulier, quæ ab eo Angelo deducta primum, mox ab eo relicto in biuto; perge, ait, ad dexteram, paulò que post sibi restituta, hæc suis retulit; deindè signans se signo Crucis, altiorique voce recitavit ea omnia, quæ didicit communia suis, qui
ibi

ibi aderant, Indis, qui magna quidem admiratione capti sunt, quippe qui sciebant mulierem illam pridie eius diei vix se signo Crucis communire valuisse, dum institueretur à Patre. Post hæc hydrophis iterum eius corpus afflixit, qua se caruisse omninò in insigni Domo asseuerabat. Illud summæ consolationis protulit dictum, magnique futurî proventus Indis his, recens Christi Domini Gregi aggregatis; Verissimum, inquit illa, est, Christianos tanto nomine dignos, non alios, sempiterna in cælis gloria perfrui, illis tantum à Christo Domino comparata. Haud multò post vocem amisit, sequentique die verè mortua est. Hoc sex illos primò habuit testes oculatos, deindè plurimos etiam Hispanos habuit auritos, qui ea nocte, qua è vita discesserat, cognatorum fletum, vocesque tristes audierât. Porrò eius familia Christiana est, eiusque caput nobilis Indus Hispanis est maximè familiaris. Nec mirum à Deo eruditos hos præcipuè, quorum mose rat ante paucos annos montes habitare, rapto vivere, occidere, fallere, cunctaque peruertere.

Seminarii alumni ita se gerunt in omnibus, vt Probationis Domum spectes, quoties ad eos te conferas, orationi, pœnitentiæ, Ieiuniis, humilitati, mortificationique student supra captum. In iis tamen, quæ ad Christiana instituta, fideique elementa spectant, mirum quantum calleant, sicque nobis in missionibus magno sunt adiumento, in rudioribus instituendis, colloquiisque cum suis miscendis, quò facilius eorum pectora emolliunt, emollitaq; paulatim ad vera Domini pascua adducunt, in vinculis (vt ita dicam) Adam: siquidem filius patrem,
fra-

frater fratrem, amicus amicum, variis de nostra fide sermonibus pro occasione habitis, euincunt, euinciuntque, ita vt qui nostris duriores erant monitis, breui fiant Alumnorum consuetudine adeò blandi, vt faciliè in illis quiduis imprimere valeas.

Sed nunc ad nostros oculos conuertas velim: eorum namque laboribus, periculisque, qui sint fructus, facilius potest agnosci. Nauigabant aliquàdò duo è nostris Dulachium versus. Cumque nullo negotio ad fluminis oram (ex hoc namque soluerant) perrexissent, mare viderunt tumidum, varioque vento agitatum, littora verò continuis fluctibus ad ipsa deuolutis, in arenaq; fractis, spumantia, sicque maius minatura periculum. Hinc quid agendum sit decernunt: Verum vtrumque timent, tum maris, tum littorum periculum; illud tamen eligere, siquid eligendum esset, contendunt, vt mare eo modo tranent, quo numeratis vndis, vltimam, quæ infirmior esse solet, euincant. Verùm dum hæc agitant, in eadem ipsa ora adeò vehemens vnda nauiculam impetiit, vt, remone haudquaquam resistere valente, illam cum omnibus extemplò inuerterit: Hinc omnes tum nostri, tum Indi, in ipso mari inuersa nauicula comprimuntur magis, quam subteguntur; breui suffocandi: Frater, qui vnus è duobus erat, plenus animi ac roboris, breui indè euasit, Indi subsequuntur, Patrem quærunt solliciti, qui sub nauicula commorans hæc, illacque mouebat brachia, nihil agès, quin potius breui maris profundum attigit, vbi non parùm aquæ bibit, sed Deo iuuantem, ferè sine sensu ipso mari agitatus super aquas enatauit, haud reclusus nauicula, quam amouerant

rant socii, qui eo viso, accurrere, arreptumque ad oram deferunt, sicque euasere læti, rebus omnibus, quas deferabant, amissis. At hæc sunt ferè quotidiana nostris. Siquidem adnauigandum omninò est ad varias Insulas, locaque nostræ curæ commissa, qualia sunt in Dulachiana hac sede Bitum, Abuium, Bincaium, Malaguicaion, nec non & ipsum etiam Dulachium cum Palo, quorum ostia talia sunt, ut per octo ferè anni menses, quicumque tranaturi sunt mare, mortem etiam vel non effugiāt, vel certè periculum aliquod magnum haud subterfugiant.

Octobri mense dùm Pater Matthæus Sanchez, huius Sedis superior, apud Burauenum cum Hispano commendatario ageret de iis, quæ ad nostros Indos spectant, ortum est vaguium, (ventorum, prælium est maximum, imbribusq; commixtum) quod etiam expertos terret, misit ad illum sub noctem Hispanus, qui diceret, haud firmam esse nostram Domum, firmiorem esse suam, quam paulò ante perfici curauerat, sicque Pater illuc pergeret tutior futurus: negat ille, petitaque prius venia, firmam esse Domum nostrâ asserit: in animo namque erat Patri, si vrgerent magis venti, Ecclesiam, quæ bene constructa erat, adire: sed tamen paulò post, misso alio nuncio, coactus est commendatario morem gerere. En, ingruente nocte (dæmones diceret mundum peruertere velle, non præliari ventos) nostra breui corruit Domus, Ecclesiæ rectum euolauit, Hispanique Domus recens sustentaculis fulta, vix stetit: hinc Patrè angebat cura sociorum, qui hæc, illacq; dispersi per varia loca, experti etiam

N

sunt

sunt hos ventorum turbines, non sine periculo. At nec multò post iterum nostros Deus inuisit. Sub vesperum Festi D. Catharinæ Virginis & Martyris eiusdem anni, en alia ventorum procella nostros reperit dispersos, tamen (vti mos est) pedestri itinere breui Dulachium perrexere ferè omnes, hinc turbo, ventique cogunt quemq; libros, aliaq; quæ in superiore parte Domus seruabantur, aliò transferre. Virgent magis venti, superioris ædis parietes, Ecclesiæque, eos præcipuè, qui Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum custodiebant, deturbant, sacariumque ipsum, vbi Christi Domini Corpus custodiebatur, super altare deiciunt, vndè non sine periculo, magnaque obscuritate, vix à nostris abstractum est, nec alius dat⁹ est locus illud sumendi, præter penum. Libros verò, aliaque, quæ remanserant extra capsam, ventus hanc, illacque abegit, diruitque. Hæc nocte illa: verum, orto iam die (sol enim haud apparet) ea fuit ventorum vis, impetusque, vt breui oppidi domos, Ecclesiam, Seminariumque ad solum vsque deiecerint, nostram verò Domum quæ fortissimis innixa erat [patrio more] ligneis columnis, facillè inclinarit. Tum nostri nullo tegebantur loco, ventus vrebatur, aquæ cadentis gutta quæcunque feriebat potius, quàm madefaciebat, labebantur passim Patres, qui noctem traduxerant in somnum: nec sub earum domorum tectis, quæ remanserant, securi morabantur. Fuit tamen Deus mulieribus, ac pueris, quos ea hospitalis Domus receperat, quam recens ædificari iusserat idem nostrorum superior, cessauit tandem hæc ventorum furia, Indique breui ex iis quæ super-

pers-

pererant, lignis exiguum nostris tugurium parant: tum alluie fluuii crescente, domum vsq; nostram, quæ in editiori oppidi parte sita est, penetrauit penum vsque, nostrosque in nostro tugurio haud solata est: illud tamen solamen attulit maximum, neminem hic aut obiisse, aut aquarum multitudine suffocatum esse, quod in aliis oppidis accidisse scimus. Quidam etiam è nostris, qui tum in flumine erant, pericula omnia euasere. Illud fortè mirum, pisces plurimos in montibus repertos fuisse ab Indis, in causa enim fuit ipsa fluminis alluies, quæ fluminis aquas retrorsum quodam modo egit, quæ aded creuere, vt editiora etiam loca superauerint, sed deindè, cessante tempestate, aquisque alueum fluminis petentibus, plurimi pisces ibi remansere, quò perrexerant.

Sed dum nostri pace iam se potiri arbitrabantur Ecce octauo post die aded validus terræ motus oppidum cum Insula quaterere cœpit, vt domus quæcunque cunas imitari videretur, ipsa terræ agitatione, nostrorumque Domus prius inclinata, magis adhuc inclinauerit sese. Hæc nostrorum felicitas in iis Insulis, hæc viuendi ratio, ventis vrgeri, agitari imbribus, tempestatibus peti, quati terræ motibus, improbis affligi, ad mortem etiam quæri, rebus omnibus carere, hostium assiduis incursionibus terri: perpetuò tamen lætantur, quippe quibus viuere Christus est, & mori lucrum.

N

MIS

MISSIO AD IBABAVM, ET GVI-
guam.

TRibus abhinc annis se missioni impendit Societas, haud dissimilis iis, qui feras venantur, seu sylvas habitationi aptas reddere curant: siquidem iter primùm complanandum est, dein saxa, spinæ, vepresque vellendi, post arborum multitudo, vel cremenda, vel cadenda, quò adificandæ Domui locus detur. Hæc omnia optatum sortita fuisse exitum, quæ sequuntur exempla docebunt.

Indus quidam gentilis Christianam mulierem secum adduxerat ad montes ante duos annos, sed, mutata per Deum voluntate, pœnitentiæ ductus, ipse sponte mulierem ad Patrem adduxit, simulque veniam petit, muliere sponte relicta, quam uti alienam ouem è proprio ipsius grege, veluti vorax lupo, abstulerat.

Duo etiam alii aliam nuptam iam, Christianamque eodem modo abduxerant, quorum vnus missis prius, qui intercederët, sociis, deindè ipse idem, Patre sacrum faciente, Ecclesiam ingressus, locum, in quo sacrum faciebat Pater, interritus adit, genuaque flectens Patrem rei ignarum præstolatur ibi, vsque dum ad populum conuersus, Dominus vobiscum, de more proferat: tum demisso vultu, complicatisque manibus, Pater, inquit Indus, peccavi, peto humilis veniam. Pater inceptum prosequens sacrum, iubet ministro, vt Indum adhuc gentilem, extra Ecclesiam mittat. Dein euocatus, faciensq; eius mulieris marito satis, reprehensusque à Patre dimissus est,

Christi-

Christianus alius infidelem sororem, nuptiam, eodem modo abductam, pro vxore habebat, magno Indorum scandalo, qui rem talem nunquam audierant, h'c, Patrum benignitate audita, facile aliena vxore dimissa, poenitentiam egit, Christianusque Christianorum vitam est imitatus.

Inda quaedam ab Hispano ad malum inuitata modis pluribus, semper restitit inuicta. Sed ab eodem, quasi criminis alicuius rea, sex argenteis ponderibus mulctata, libenter inter cognatos, & affines conquistam pecuniam obtulit, magis quam castimoniam gloriam vel modicum quid commacularet. Hæc eadem alterius Hispani vim prudens effugit: cumque ad Tribunal euocatus esset eius maritus negotii cuiusdam causa, ipseque tunc temporis abesset, noluit illa pro marito Tribunal adire, quin potius vt futurum vitaret periculum, abscondit sese, eiusque rei causa cum diu conquistata non appareret, eius patruus satis multis verberibus à Iudice cumulatatus est, eò quòd malum suspicatus, nunquam vbi illa moraretur, palam facere voluit.

Exactor quidam Hispanus etiam Indo cuidam impetrauit, vt sibi è duabus natis alteram adduceret; negat ille se hoc facturum, timeo, inquit, Deum; tùm Hispanus ira percitus fustibus illum benè oneratum dimisit. Mox oppidi Ducem Indum vnâ cum satellite euocari iubet, vt virginem illam arripiant, sibi que breui sistant; renuit Dux, renuit & satelles, sed Hispanus haud melior factus è domo præcipitat Ducem, satellitemque multis verberibus malè accipit: qui ad Hispanum hæc: Vt quid

talia machinatis, cum sis Hispanus? canis, inquit ille, nunquid aliquandò pœnitentiam non agam? Verùm neque hac dignatus est, quin brevi repentina ferè morte nulla præuia confessione interiret miser.

Hæc sunt nonnulla, quæ ex hac sylua, feris paulò ante repleta, intacta reperta sunt hoc anno; nec mirum, inculti ferè omnes ritus difficile relinquunt: Ex iis tamè selegit De^o electos; nec desunt, qui quæ ad salutem faciunt, auidissimè discant, nec, qui iam edocti, eadem alios doceât. Sed in iis festinatur lente; & tamen in tota hac sede octingenti adulti Indi baptizati sunt hoc anno, præter mille pueros.

RESIDENTIA CARI- garensis.

HAud longum texam sermonem in hac Carigarensi sede: siquidem ea essent ferè repetenda, quæ supra retuli in aliis sedibus. Sed hæc præcipua. Oppidum hoc esse illud idem, quod superiori anno eadè, captis, incendio, rapinaque penè confectum reliquit Mindanaus communis Pictorum hostis. Et tamen haudquaquam desponderunt animo Oppidani: ibidem iterum fixere sedem, instituerunt oppidum, ædificarunt Ecclesiam, Domumque nostris, quas deindè nequaquam fatigati furiosis illis ventorum turbinibus, de quibus paulò ante egimus, ferè deiectas, iterum stabilierunt, firmaruntque, qua in re nobiliores Indi haud inferiores fuère reliquis tum in hoc, tum in solandis Patribus, quos sciebant ipsorum causa tot subuisse

subiisse pericula, totque incommoda pertulisse.

Ex superiori ergo periculo facti cautiores sibi nunc prospiciunt magis Indi Carigareses, calamitatumque huiusmodi causas agnoscentes, ea omnia abicere incipiunt, quæ sibi prius charissima existimabant, qualia erant furta, contentiones, Idolorum cultus, vindictæ, iræ, rixæ, sed super omnia luxuria, vsuraque, quas à pueris cum ipso lacte sugere consueverant. Sicque emendati mores, sua Dominis restituta sunt, ac pro illis Sacramentorum frequentia admissa est, Ecclesiæ adeundæ sollicitudo, audiendi sacri cupiditas, Deoque placendi desiderium: ut tantum iam placeat emendatos cernere, quantum prius displicuerat illos erroribus implicatos videre.

Quidam morti iam proximus decumbebat, dumque subuigilaret dormitans, visus sibi est videre mulierem ad cubilis caput, unâ cum viro quodam insigni, qui eius lateri assidebat; ij duo infirmum mouere, ut repeteret sæpius illud. Laudetur Dominus noster Iesus Christus, futurum sibi solamini, ac remedio; insuper addidere, nè timeas, breui conualesces, haud morieris nunc. Hæc ergo illo repetente, monent nostri, monent & cognati, ut paulum desisteret ab hac laude, futurum nempe ob frequentem repetitionem, inualido eius corpori non modici detrimenti. Tùm ille: quin potius saluti sunt mihi verba hæc; animumque maximè exhilarant, quoties illa repeto: nec mora, paulò post conualuit, firmisque nunc utitur viribus, non immemor dulcissimorum illorum verborum, quæ

sapissimè cun lætitia iterare solet.

Puer duodecim ferè annorum, graui morbo detinebatur domi, ita vt nec Sacerdotem nostrum videre, nec per alium posset illum euocare. Desiderabat tamen inter Christianos centeri: sed vel negata facultate, vel occasione ablata, patiens erat in tanto morbo, impatiens moræ. Tandem aliquandò euocatus est per alium Pater, qui illuc libenter adit, catechizat puerum, baptizat illum, sacroque perungit oleo, qui latus non minus ob Patris aduentum, quàm ob obtentum diù à se concupitum baptisma, paulò post vitam cum morte foelix commutauit. Simile ferè accidit duab⁹ puellis eiusdem ferè ætatis, sed Christianis iam, quæ percepto sacro oleo, à Deo euocatae sunt, ad æternas nuptias. Illud magis mirum, Sacerdos iter faciens, euocatur, vt adit mulieri cuidam, quæ ob emissum in partu foetum doloribus maximis angebatur: ascendit Pater domum, audit, solaturque infirmam: sed dum de foetu postulat, ostendunt illi super tabulam iacentem recens natum, quem dum mortuum existimarent, domestici prætermiserant, vt matri tantum adessent: At verò cum adhuc viueret, baptizatus est à Patre, paulòque post aperto ore, quasi gratias pro munere ageret, spirans euolauit ad Superos.

Inter ea, quæ anno superiore hinc rapuerant Mindanaenses, effigies fuit quædam eburnea Christi Domini in Cruce pendens: quæ colebatur in Ecclesia: hanc cum videret Hispanus quidam miles, inter captiuos comprehensus, manu gentilis gestari; Christiano Zelo eam arripuit nihil timens: haud -

hanc quaquam, inquit captus, Domini mei effigies
 tuis, tuorumque est manibus malè habenda: simul-
 que effigiem complectens exosculatur, illud ad-
 dens: confido Domine, citò nos liberandos, nec
 frustra: cum enim ad Mindanaum Insulam vnâ cum
 reliquis peruenisset, incidit fortè in hominem, qui
 nostris inseruiebat Patribus, qui Maluci moraban-
 tur, à quo enixè petiit, vt redimeretur, futurus eius
 socius vsque ad Malucum, vbi ille solueret quid-
 quid pro eo exhiberet ibi, accidit res è voto, breui-
 que apud Terrenatem Insulam adiutus ab Hispanis,
 non semel ad Piètas Insulas nauigans, euasit nau-
 fragium, plurimis ex eius sociis suffocatis, accessit
 tandem ad Oètonium, Patrique superiori inquit,
 videsne hanc Christi Domini effigiem? nostin illam?
 hanc tibi restituto maximam Domus Carigaren-
 sis supellectilem, illam quæso, serua, à qua non se-
 mel terra, marique seruatus sum. Lætus re Pater
 effigiem reuerenter accipiens, ad Carigaram misit,
 vbi maiori colenda veneratione, quàm antea in ho-
 nesto loco collocata fuit.

MISSIO AD OGMV-
 cum.

Ogmucum à Mindanaensibus, vti scripsim⁹,
 cum Carigarensi Sede vastatum, diù caruit
 Sacerdote, diù etiam oppidanos non ha-
 buit, sed vbi primùm illuc reuersus est Sacerdos
 noster, statim quasi oues ad Pastorem, quantum
 illum exoptauerint, ostenderunt non oblati tan-
 tum munusculis, non exhibitis solū lætitiæ signis,

N

s

sed

sed Sacramentorum desiderio, sed eorundem frequentia, sed Missarum concionumque auditione, aliisque vel grati animi indiciis, vel sui ipsius profectus signis oblati.

Nobilis quidam grauiter laborans Patrem optabat summoperé, quò sibi in infirmitate consuleret; sed tunc temporis longissimè aberat Sacerdos. Tum ille suis inquit; cadauer, quæso, meum, vbi primum obiero, in Ecclesia condite: non enim per me stat, quominus per sacram confessionem expier. Erat hic magni apud omnes exempli, magnæque vir æstimationis. Verùm crescente morbo, à sensibus emotus est: & tamen fauente illi Deo, licet semimortuus censeretur, haudquaquam excessit è vita, antequam illuc se Sacerdos conferret, qui, sacra vñctione delata, censuerat hominem tunc extra sensus factum nullatenus posse confiteri. Attamen adstante ibi Patre paululum in se reuersus, crimina ritè per confessionem abegit, sacroque perunctus oleo, sensus iterum amisit, secundaque die fœlix vt speramus, interiit.

TINAGONENSIS RESIDENTIA.

SÌa baptismo primùm exordiendum est, trecenti ac viginti octo supra duo millia hoc anno sacro sunt tincti lauacro. E quibus nongentos numerat Capulensis Domus, quæ hoc primum anno exculta, quantam datura sit messem, è futuris Annis litteris Deo fauente, colligemus. Qui verò sacras nuptias ritè celebrarunt, ij supra quingentos censè-

cenſetur. In fide iam firmi, Deoque placere ſtudentes in omnibus adiuuantur. Mancipium quædam mulier habebat infirmum, vnâ cum filio, petiit illa à Domino vtriuſque ſalutem, ſtatimque exaudita eſt. Alter qui in infirmitate baptizatus fuerat, conualuit; hic dum ſolus in concaua arbore remigaret, in fluiui oſtiis ad mare quatrīduo, vrgente vento perſtitit, fame penè enectus, auxilium tamen à Deo poſtulans, facile inde receſſit. Nonnulli, alterius fluminis impellente alluuiæ, ad mare vſque vnâ cum cymba veſti ſunt, euasere aliqui non ſine periculo: qui verò remanſerant, vndis impellentibus, ac vento inuerſo nauigio, in mare proiecti ſunt, vbi per diem ferè integrum ſuſſum, deorſumque acti, vnâ cum trium meſiam infantulo plurima ſubiêre pericula, vndis iſtis, cum iſtis quodam modo præliantibus. Verùm ſub veſperum à Deo exauditi interceſſione B. Virginis immiſſo contrario vento, incolumes ad ripam peruenere, rebus tamen omnibus, quas deferebant, amiſſis.

Deficiente pluuiâ periclitabantur ſata; moniti tamen à Patre Tinagonenſes, vt illam à Domino poſtularent, exaudiendi: ita factum eſt: illam etenim præuia oratione abundanter conſecuti ſunt. Cuiusdam ſata perdebant minutæ quædam beſtiolæ, ſed monente Patre, vt Crucem ibi figeret, morem gerens, vnâ cum vxore, ac mancipiis, erecta Cruce, Dominum ſupplices exorarunt, vt eorum miſereretur. Vix peracta oratione ceſſauere beſtiolæ. Piſcabatur quis in flumine, per totam tamen noctem nihil cepit. Verùm Cruce ſtatim conſecta, erectaque à Deo auxilium petiit, nec mora, quàm

quàm plurimos expiscatus est pisces. Alius in monte fame enectus peribat, sed in genua procumbens cibum à Domino postulat, ibique nullo negotio exauditus est. Aduerso flumine remigabāt duo, sed insequens illos Crocodilus proceræ magnitudinis, non solùm illos aspectu terruit, verùm etiam & Cymbam aqua repleuit, penèq; iam demergebat; eorum tamen alter, vt potuit, saltu è Cymba ad ripam inito, aufugit, alter verò in extremo penè periculo laborans, en bone Deus, inquit, prædane fiam Crocodili, IESVS adfit, MARIAq; simul, sumptoque animo ipso, quem gestabat, remo Crocodilum percutit, qui aufugiens libertatis locum dedit Indo. Gentiles duo Nobiles dum in Domini Natalitiis quædam audiunt, quæ rithmicæ Biraya lingua canebantur de Christi Domini Infantis laboribus, obortis præ pietate lachrymis, tanto puero compassi sunt: qui eorum misertus, adeò ad se eorundem corda conuertit, vt breui ambo cum vxoribus sint initiati baptisate.

Moriebatur quis infirmitate distentus: Verùm nullo modo Sacerdote potiri potuit, fidit ipse Deo moriens, dolensque, ac simul testamento legat, vt vbi primùm illuc peruenerit Sacerdos, exhibeant illi hæredes aureū torquem magni ponderis, quem in Ecclesiæ bonum conuertat. Sed huius exemplum secutus alter, mancipium Ecclesiæ dono dedit. Nobilis quidam, vbi nouit duos è suis luxuriosè viuere, Zelo commot⁹ verè recto, iussit ambos per publicos oppidi calles verberari, quò aliis essent exemplo, poterat ille quidem hoc imperare, siquidem oppidi Caput erat, ac Gubernator.

Quantum

Quantum hic prodesse possint nostri proximorum salutem, iuxta nostræ Societatis morem, illud imprimis ostendit, nostrorum in hac villa commorationem excursionem esse quandam assiduam. Hincque vocati sunt nostri non semel ab Augustiniani Ordinis Patribus, à Clericis aliorum oppidorum Parochis, ut sibi in tanta Indorum messe opitularentur, cuius rei possem litterarum exempla transcribere. Illud tamen non præteribo, nunc Sacerdotem vnum nostrum haud modicum inseruisse Deo in alia quadam excursionem, non exigui ponderis.

Plurimos miserat Philippinarum Præles cum suis Ducibus milites, quò Mindanaenses Indos igne, ferroque consumerent: sed dum illac versus navigationem instituunt, mittitur qui nuntiet, nostros, qui Maluci sunt, fame laborare, carere commilitonibus, armis, aliisque ad bellum necessariis indigere, quibus possint Olandensium hæreticorum impetum frangere, vel sibi saltem cauere. Hic, mutato consilio, mittitur qui classem reuocet, Octoniumque mittat, ituram breui ad Malucum. Parent imperio omnes, exceptis militibus, qui se deceptos aiebant: haudquaquam nauigaturos, si prius nosset se ad Malucum mittendos: hinc plurium luctus, hinc aliorum furor, hinc vniuersorū tristitia, graue aliquid (seditionem puta) minitari videbatur, alios namque angebat vxorum absentia, nonnullorum morbus, vlceraque dolor, haud paucos hostium, marisque pericula; alios rerum suarum quasi perditio affligebat. Siquidem longius ituri, quam decreuerant, depertitam quodam modo pecuniam,

quam

quam amicis crediderant, existimabant. Quare illi, aliisque huiusmodi rationibus permoti, vel fugam meditabantur plurimi, vel aliud quid simile, licet cum vitæ discrimine. Adde iis mœroris signis iuramenta, maledicta, blasphemias, nolle se pacem habere, nolle confiteri (& quidem illuc ad hoc perrexerāt Clerici duo) nolle aliquid agere Christiano dignum; per vim se ad tam longinquam Insulam mitti, deceptos se fuisse à Regiis ministris: quid plura? nihil non moliebantur, quò ab hac secunda nauigatione cessarent. Porro cum Octonienfes Hispani, Indique, duplici Iubileo ante paucos dies potiti, viderentur tunc nostra opera non indigere: in animum sibi induxit Sacerdos vnus è nostris portum adire, cum ipsa villa continentem, ibique præstò esse illis, quos audierat tanto in discrimine versari: reque prius Deo commendata, nihil (itineri se accingens) secum detulit, quippe qui cogitabat emendicato viuere. Haud obstante eius aduersa valetudine, illuc breui properat, maximam conscendit nauem, in qua à totius classis Duce lætus recipitur: nec mora, velle se, ait, nauigaturis inseruire, siquid fortè in se esset, quò posset munus hoc exequi. Accedunt paulatim milites, accedunt nauæ, suas quisque difficultates obiicit. Pater omnibus omnia fit, solatur omnes, paulatimq; eorum corda emulcet: Attamen animum, inquit, prius curandum, siquidem non minora futura erant maris pericula, quàm hæreticorum hostium insidiæ. Haud posse illos Malucum non adire, quid multa? eò breui adducta res est, vt supra trecentos audierit, quosdam totius vitæ, alios octo, decemvè anno-

gum

rum peccata confitentes: quod ut melius exequerentur, hortati unculas aliquot præmisit loco, tempore, personisque congruentes, interim qui in aliis nauibus erant milites, inuidia quadam Christiana commoti, Patrem aliquoties ex ipso nauis carthesio euocarunt: Ut quid (aiebant) vnicam nauem frequentas, Pater? huc etiam perge tristes solaturus. Ergo toties euocatus, dat operam, ut omnes naues inuisat, diu, noctuque aures præbet pœnitentibus, siquidem ei bene aderant in iis, quæ ad victum, habitationemque pertinebant, nec defuere, qui dum missam ad littus celebraret Pater, cœlesti pane partiti sunt. Itaque factum est, ut abeunte illa tristitia, lati omnes starent iam Regiis iussis, detestatisque prioribus criminibus, pro ira lenitas, benedicta pro maledictis, pro blasphemis diuinæ laudes, personarent: fugatæ sunt discordiæ omnes, sopitæ inimicitia, à memoria abiectæ iniuriæ, vindictæ prætermittæ, odia deposita, resque omnes ad eò compositæ sūt, ut quod paulò antè inferno simile videbatur, nunc cœlestem quandam fœlicitatem redoleret.

Dum hæc in portu fierent, non defuit quidam mone aliquo actus, rem tantam vellet perturbare: Unus namque ex Octoniensibus ciuibus domum quandam ædificare tentauit intra domunculæ nostræ angustias; iactatis in vulgus contra nostram Societatem aculeatis quibusdam dictis. Verùm breui nullo nostrorum labore factum est homini satis, resque in melius mutata. Itaque dum Sacerdos noster, si ne suo muneri imposito, omnes bene valere, beneque nauigare precatur, nihil abfuit quin à præcipuis

cipuis classis Praefectis, maximè quidem ab ipso
 omnium Duce, in ipsa classe nauigare cogeretur,
 futurus omnibus solamini, remedio adiumentoq;
 Annuisset quidem Pater, si suum fuisset annuere,
 quippe qui optabat maximè in Olandensium ma-
 nus deuenire, quò desideratâ diù Martyrii palmam
 hoc sibi posset modo comparare: Verùm cum ab-
 sente superiore hoc exequi nequirit, petita ab om-
 nibus venia, oblatisque pro tota classe precibus, in-
 dè processit, classisque solutis velis, suum instituit
 iter: factumque Deo bene fauente, est, vt nauium
 nulla, licet plures ex Olandensibus hæc, illacque ad-
 nauigarent ad prædam, præsidiaque in duabus In-
 sulis haberent munita militibus, in hæreticos ho-
 stes impingeret, quin potius, delatis armis com-
 meatibusque ad Terrenatensem Insulam, nostris
 fuere solatio: deindè Manilam petentes, sine peri-
 culo, quo nequaquam caruere Olandenses, euasere,
 quod hæretici nequaquam euaserunt, qui auli-
 cum Triremi nostra in ipso mari decertare, paulò
 post à nostris (capta eorum Triremi) in seruitu-
 tem redacti sunt octoginta hæretici, vnâ cum totius
 classis hæreticæ Imperatore, qui, vt libertate done-
 tur, offert nostris militibus octuaginta millia Scuta-
 torum, hanc tamen nondum cõsecutus est. Sed ad
 nostros reuertamur, quibus haud tantum fuit curæ
 adesse classi, pedestri enim excursioni vacarunt.
 Sacerdos ergò idem eadem prorsus die, qua sol-
 uit classis, quasi nihil egisset, laboribus tamen præ-
 teritis, nec non & aduersa valetudine fatigat⁹: Dei
 autem, Indorumque propter Deum amore flagrans,
 victusque assiduis Augustinianensis familiae, (cui
 tota

tota ferè Panaëfis hæc Insula demãdata est) tùm precib⁹, tùm litteris: voluit tãdè illis satisfacere dieb⁹ aliquot, quò deindè posset vnã cum socio Quadragesimali tempore Oñtoniensi Villæ præstò esse: Itineri ergò se accingit, nec multum aberat à portu, cum falsorum ore perfertur, ad villam, sociumque Fratrem Adiutorem, Patrem vnã cum classe Malucum versus soluisse. Hinc statim questus, hinc lachrymæ, communi se parente orbatos: perseuerasset quidem falsus hic rumor, nisi Frater ipse, dolore potius impulsus, quàm viribus, Sacerdotis vestigia celer indagasset: addidit inuestigandi desiderio aculeum, Vicarium quendam demortui Zebuanì Episcopi, incussisse fratri nostro merum, nolle se nostros ibi inter Hispanos Ecclesiam cõstruere.

Porrò villa ipsa petente, facultas iamdudum ab ipso viuente Episcopo, Regioque Manilenfi Senatu liberalissimè nostris data fuerat publicè ibi cõmorandi ædificandique vnã cum Ecclesia domum, nobis nequaquam tale petentibus; Pater ergò à Fratre ad Augustinianorũ sedes iturus inuentus est, qui, cum ei⁹ querimoniam audiuiisset, Frater, inquit, salua res est, proximorum saluti vacandum est, Villæ iam adfui, ab Augustinianæ familiæ Patribus iamdudum euocatus sum, illuc nunc remigrabo, illuc excursurus, vsque ad Quadragessimam, quòd si aliquid te Vicarius monuerit, illo modestè audito adde te nihil huiusmodi scire, ignorare litteras: superiorem moneat, si quid velit. Annuit Frater, redit ad Villam, aitque Hispanis, Patrem haudquaquam Malucum petiisse, nec longè abesse, citò aduenturum, interim bono sint animo. Sed mirum quot,

O

quã-

quantaq; habuerit impedimenta hæc excurſio, præ-
 teritus Sacerdotis noſtri labor, aduerſa eius vale-
 tudo, Vicarii rumor, metuſque ab eo incuſſus, Hiſ-
 panorum deſiderium illum videndi, nec parum e-
 tiam remouit Araia linguæ, qua Indi illi, ad quos
 properabat, vtitur, quæ haudquaquam Biſaya eſt:
 ſed omnia vincit amor. Saloquium ergò verſus pri-
 mò pergit parua Cymba, ibique ſalutato Patre Pri-
 ore, viro ſene, ac graui, à quo ſæpius inuitatus fue-
 rat; ait ſe illuc adiſſe, ad eius iuſſa exequenda. Por-
 rò Prior, qui tùm haud ſecunda valetudine vteba-
 tur, eum quaſi Dei Angelum lætus ſuſcepit, ſegeteſ-
 que iam albas ad meſſem illi oſtendit, à ſe haudqua-
 quam adhuc collectas: nec mirum, viginti enim
 ferè leucis ſuum Indis impartitur laborem ſolus hic
 Prior, multaſque Indorum millia ſine ſocio inſtruit,
 vt poteſt bonus ſenex, lætus ergò talis ſocii aduen-
 tu, iactat in vulgus adueniſſe iam Patrem illum,
 quem diù deſiderauerat, nec mora, è rupibus, mon-
 tibus, caueis, campis erumpit Indorum multitudo
 maxima, gentiles immixti fidelibus eadem proſus
 celeritate accurrunt, ſibi conſulturi: Pater de more
 (quæ ei innata humanitas eſt) cunctos lætus ſuſci-
 pit, cunctis pro captu fauet: alios ſacro baptimate
 luit: alios audita confeſſione iuuat: alios cœleſti Eu-
 chariſtia paſcit: cunctos piis colloquiis mulcet: Miſ-
 ſas frequentare docet: ſacras Virgini corollas offer-
 re, Sanctorû cultui ſtudere: oblatiſ à ſummo Pon-
 tifice Indulgentiis bene vti: ab Eccleſia non longè
 abeſſe: Patrum monitiſ obtemperare: ab Idolo-
 rum impio cultu auocare animum: dolori pecca-
 torum vacare: verè contritioniſ formulam noſcere,
 qua

qua in quocunque periculo constituti, absente Patre, possent uti. Hæc ille tum publicis, tum familiaribus sermonibus inferebat, tanto Indorum fructu, tanta Patrum lætitia, tanto sui ipsius bono, ut nullus tantam eius rei caperet admirationem, quantam ipse noster Sacerdos ijs cepit diebus. Dæmon tamen haud illi parum invidit: missæ namque sunt ad eum epistolæ, malè apud Octonium cum rebus nostris agi. Pater tamen haudquaquam mouetur, mox nocte quadam, antequam dormitum iret, mures aliquot cum fele pugnantes audit, deindè summam nocte equos sese calcibus impetentes sub suo cubiculo sentit. Verum eum terruit magis canis cuiusdam latratus maximus, qui tum procul, tum prope ei videbatur latratibus personare, ad hunc canis clamorem tota surrexit Dom^o, Paterq; Prior Sacerdotis nostri cubiculum adit, canemque ibi maximum videns, illum, quò potest modo fugat. Verum nec huiusmodi canis vnquam, nec mures, nec equi ibi vel morati sunt, vel illuc properarunt aliquandò, teste ipso Patre Priore, qui dæmonem illum esse, non alium falsus est. Pater ergò hæc pronihilo ducens, suo vacat muneri, eorum lingua confessiones audiebat, breui eorum verborum significationem, quæ aliquo modo à Bisaya differabant, sibi in memoriam adduxit: dum publicam concionem habebat coram maximo populo, nullo perstrepecente, vel etiam conspuente, ea animi attentione audiebatur, ut dicerent vniuersi, ea lingua nihil clarius se audisse, nec verbulum quidem à se ipsis prætermissum, quod non perciperent, mirum quàm exiguo tempore Sacerdos Araiam linguam

quam didicerit, licet symbola sit cum Bisaya. Vnde Sacerdos ab ignotis diligebatur, à notis suscipiebatur, ab vtrisque æstimabatur maximè, nec facillè esset dicere, quo in honore habitus sit à Patribus Prioribus Saloquij, Dumangij, Libacai, Laclagij, Pafij, Bagonij, aliorumque oppidorum, quæ innumeros continent Indos. Testis huius rei sit, Sacerdotem hunc ab illis sapius per epistolas euocatum, non tam Indorum saluti consulendæ, quàm ipsorum Priorum perfectioni (vt ita dicam) perficiendæ: putanda agendo de ministerio Indorum perfectè obeundo; deferendis, ac perferendis vel erratis, vel in fide defectibus: de mitigandis barbarorum animis: de alliciendis transfugis: de eorum captandis animis, beneuolentiaque, de dissimulandis aliquandò eorum criminibus, de moderatis pœnitentiis indulgendis, nequaquam subterfugiengas esse difficultates in tanto ministerio, pauperes admittendos, infirmos subleuãdos, aduocãdos è môtib⁹ senes, vt vel discãt quæ ignorãt, vel vt quæ norũt, pfectè sciãnt; quæ in re maximè prodest vera cū Deo familiaritas, orationis amor, perfectionis studium, ac Apostolici huius ministerij æstimatio, quibus omnibus in rebus tantum Sacerdoti nostro tribuit Deus, vt Religiosissimos illos Patres ad plura pro Domino perferenda ob Indorum salutem facillè permouerit, seu, vt meli⁹ dicam, allexerit, eorumque vnum grandæuum iam, grauique olim munere apud suos fulgentem, haud ita bene de nostra Societate sentientem, ad eò vnico tantùm colloquio emulsit, vt iam inter nostros familiares, nostrique instituti amatores censeatur, facillè enim Pater hic noster à Deo

Deo consecutus est, ut durum quemque emolliat, auersum allicitat, inimicum conciliet; tantum siquidem valet conciliatum esse Domino, à quo bona cuncta promanant.

Quæ in ijs excursionibus peregerit Sacerdos haud modica essent, nisi aliàs eis similia retulissem, sed quid singularius, quàm in tot oppidis ignotum hominem tantis lætitiæ signis receptum, tot lachrimis dimissum, tanta vniuersorum gratulatione auditum, ignotam ex parte eorum linguâ percipere, nec non & ab Indis percipi: tantoque aduentum ad sacrum Sacramentorum fontem gustu, emolumentoque quæsitum: in omnes tamen æternæ salutis desiderium instillasse, præsentisque vitæ cupiditatem, vanaque desideria extinxisse?

At nè longior sim, eadem prorsus præstitit in alijs quinque Prioratibus Pater breui tempore, non tamen breui labore, verùm magno fœnore, nec non & sui desiderio relicto: & quod amplius est, ad eò integra valetudine, ut fassus ipse sit, nunquam antea tot se viribus valuiffe. Nunc ad alia eiusdem Sacerdotis in alio genere breuiter percurramus.

Ob Zebuani Episcopi mortem, vacantemq; sedem innouata sunt Ecclesiastici Senatus munera, quare ad Octonium, quò iam peruenerat noster Sacerdos, missus est breui Vices Episcopi gerens, de quo supra quædam tetigimus. Hic cum videret ex Indis neminem templum maximum adire, Sinesesque etiam Christianos Ecclesiam nostram cum illis tum ad sacrum, tum ad concionem audiendam frequentare: in suspicionem adductus, seu malè edoctus ab alijs, facile sibi persuasit, nostrorum

suasione hæc fieri. Hinc in vulgus abiit, nostros esse ambitiosos, suis rebus non contentos, alienarum cupidos, & his similia: addebatur illud ciuis illius, qui iam priores domus suæ columnas in nostra domo erexerat, quique ira percitus, quas antea lubens dono dederat, euulsit, iis, aliisque iactatis contra Societatem nostram mendaciis, ignis haud modicus ex modica quidem scintilla accensus est: imperant erdò Indis, Sinensibusque nè domum nostram ne uè templum inuisant. Imperio adhibent minas, sed frustra. Campanam, quam primò nobis commodauerat libenter alius Episcopi Vicarius, nunc repetunt, nec satis, decernunt erectam iam paruam Ecclesiam Regis Episcopique decreto, solo æquare, recensque erigendam per imperium omninò perdere. Quid plura? iam nostri tanquam malefici, ab ipsiis etiam Hispanis quodam modo derelicti, carnificem præstolabantur ad mortem. Interim illuc ex Zebuanavrbē soluerat, qui visitatoris munere fungens, nostros se velle visitare iactauit: fremebat ille, vociferabatur, proferebat in vulgus quidquid in buccam veniebat. Sed ecce illum Sacerdos noster (qui illis diebus quasi aliud agens surdum se finxerat calumniis, mutumque dicteris; non tamen mutum apud Deum) de more recens aduectū inuisit: breuiq; nostrorum in villam Octoniensem ingressum in memoriam reuocat, ostēdit Episcopi, Regiique Senatus facultatem ac litteras: Pontificia diplomata profert, quibus facta nobis facultas ædificandi etiam intra cannas; quibus etiam prohibetur, nè vllus, quacunque dignitate præluceat, nostras domos, viros vè visitet. Exhibet nostram vi-

uen

uendi normam, nostra studia, nosq; nil aliud velle²
nil optare, præter proximorum salutem, facile illi
perspicuum facit. Tum visitator, quasi sui ipsius pu-
dens dat manus lubens, credit Patris verbis, ac litte-
ris, iram in amorem vertit, furorem in humanita-
tatem; nolle se ait tantum malum perpetrare: faci-
lem se nimis fuisse incusat in ijs credendis, quæ à ve-
ritate abhorrebant: facit facultatem Ecclesiam ite-
rum erigendi, petit veniam, & quidquid aliud o-
ptari poterat, libentissimè concedit. Sequenti ve-
die, populo inspectante, nostros inuisit, gratulatur
de bono incepto, dolet sinistra quæque à vulgo cõ-
cepta, simulque se in nostram amicitiam insinuat,
mirantibus omnibus, qui longè diuersa paulò antè
ex eius ore audierant. Tunc Hispanus ille, de quo
supra, pœnitentia quadam adductus, petitaque à
nostris venia, erectas in nostro solo columnas euel-
lit, quasque prius dono datas arripuerat, reddit, a-
micior factus, quàm antea. Nostri itaque inceptum
opus prosequentes, dum ex veteri Domo in no-
uam quædam asportantur, quidam è nostris Fratri-
bus, dum illuc properaret, ab Hispano quodam in
ipso calle detinetur paululum, quo tempore præ-
grandes quædam tabulæ è superiori tabulatu eius
Domus, quam inuisebat Frater, ante Domus ia-
nuam magno impetu ceciderunt, illum vtrique op-
pressuræ, nisi ab ipso Hispano fuisset inter-
pellatus. Manilæ pridie Kalendas Iulij

Anno 1609.

OCTO-

O 4

OCTONIENSIS, SEV A-
reualensis Mis-
sio.

IN hac Missione, (cui⁹ perseverantia ex vestrae Pa-
ternitatis ad qua scripsim⁹, nutu pedit,) obiit hoc
anno P. Melchior Gurtado, quem, cum Pictos In-
dos de more visitarem, mecum illud aduectum in
eadem Triremi, ad se Dominus euocauit. Is patria
erat Toletanus, triginta & septem annis natus, e
quibus septemdecim in Societate peregerat, qua-
tuor votorum professus, qui huc ad nauigauit ante
annos decem, vna cum Patre Visitatore Didaco
Garcia. Vouerat namque, dum Mexici urgente
morbo morti proximus esset, ante Augustissimum
Christi Domini Corpus, se, si conalesceret, ad has
Insulas ad nauigaturum, Indorum saluti procuran-
da: quod & illi praestitit Deus. Illum ergo haud se-
cunda nauigatione iactatum, morbus grauis inua-
sit, quem hilari vultu suscipiens, adeo cupit dissolui,
& esse cum Christo, vt cogerentur socii eum a tali
cogitatione aliquandiū remouere, exemplo Beati
Martini Episcopi, Domine si populo tuo sum adhuc
necessarius &c. ipse vero ea tantum voce vtens, haud
equidem necessari⁹ sum, futura ergo, inquit, Patres,
mihi ante oculos gloria proponite, illud sapi⁹ repe-
tatis velim: satiabor cum apparuerit gloria tua, vel
illud: Torrente voluptatis tuae potabis eos, cumq;
aliquid eiusmodi vel insinuarent tantum, eximia
perfruebatur latitia. Dum viueret,angebatur scrup-
ulis, vnde sapi⁹ confessarium adibat, nunc tamen
ca fru-

ea fruebatur pace, ut usque ad ultimum spiritum multoties interrogatus, siquid fortè eius angeret animum, ipse iudicio valens optimo, responderet semper, nihil me angit. Haud breui sermone dici potest, quantum Areualensis Hispanorum villa ei⁹ adhuc sibi ignoti, senserit infirmitatem: inuiserunt illum præcipui Duces, Nobilesque viri, misère cibos magni pretij, bellaria erant assidua, Augustiniani Patres illi adfuère frequenter. Obrulere non semel primores Domos proprias, quò facilius Patri in tanto morbo præstò essent, abnuit ille, ut potuit, licet domunculam ibi haberemus omnib⁹ ferè vacuam Missionique verè aptissimam. Optauit maximè, non ibi apud Hispanos, sed apud Indos, omni destitutus solatio interire. Quantum verò Indorum salutem dilexerit, testis sit eius apud Mindanaos seruitus vnus ferè anni, vbi ciborum penuria, carentia Domus, vestitus egestas, pediculorum multitudo, infidelium irrisio, laborum assiduitas, rerum omnium ferè defectus, satis illi dignam coronam promeruerunt. Porro nè deesset ingratis, Mindanaensem linguam didicit, ut illis prodesset. Verùm nec territus tot laboribus ærumnisque, vbi primùm libertate donatus est, institit Manilæ, ut ad Mindanaos iterum legati nomine destinaretur, quò cum illis de pace ageret, quod cum esset consecut⁹, licet impedierit eorum excursions eo anno, non tamen impediuit, quin pro captiuo haberetur, quod ei erat in delitiis. Itaque Tagalorum, Bisayorumq; qui ibi inter mancipia numerabantur, salutem consulens, nihil prætermisit, quo posset tùm Christianis, tùm gentilibus, Mahometanisque Minda-

nais prodesse. Peracto tum anno, reuocatus est ex Mindanao Præsidis iussu, non sine periculo. Nunc verò instanter à me petierat, vt mecum illum adducerem ad Pictos Indos, nullo se vrgeri timore nouæ seruitutis, quin potius velle se aiebat nostris Indis significare, quàm pusillanimes essent Mindanaenses: nostrisque suadere, haud metuendam esse seruitutem apud illos, nec despondendum animo, siquidem apud illos etiam possint nostri sibi promereri plurima bona, nec non & aliis, sicque munus me ipsum obsecrauit hoc modo. Pater, siquid vnquam ego boni egi, quo aliquo fuerim dignand^o præmio; hoc pro maxima ducam, vt tecum Bisayas adeam. Porrò Bisayiam linguam optimè nouerat, didicerat Tagalam, Malayam, Terrenatensem, quibus possit variis gentibus opitulari. Quanti illum fecerit Episcopus Zebuanus, vir ætate, litteris, Religione, ac virtutibus in iis omnibus Insulis celeberrim^o: ex hoc eius testimonio dignosci potest. Heu, inquit, quot bonis abundabat Pater Gurtado! in scribendo peritus, in componendis carminibus facilis, in Philosophia satis doctus, in Theologia optimè versatus; quàm mitis erat ingenij, quàm amabilis, quàm modestus: quæ eius erant virtutes solidæ, qui Zelus Domini, quæ salutis animarum sitis! Bone Iesu, quantum Deo placuit in sua apud Mindanaos seruitute, quantum ibi promeruit gratiæ, quantum laborauit, quantum salutis amisit, quanta passus est, vt Christo Barbaras illas gentes lucrifaceret! haud quidem explicare paucis valeo, quo fuit incensus Zelo, vt Mahometanos illos ad viam salutis iuduceret, ibi semel captiuus longo tempore,

tempore, lætus adeo permansit, vt sponte deinde longa nauigatione suscepta, illuc iterum properaret, quasi boni aliquid reperturus, vt mali nihil non perpeffus paulò ante fuerat, quasi sibi etiam placeret illud Pauli: Ego vinctus in Domino. Pròh vir verè Apostolice, qui inter tot barbaros, diuini que nominis hostes haud metuisti sacrum quotidie facere, quo cœlesti Christi Domini pabulo concaptiuos Christianos, sacro prius pœnitentiæ lauacro ablutos, reficeres, aliosque transfugas reuocares ad Domini pascua, vel etiam gentiles, sacro oblato baptifmate, inter Christianos numerares, vel etiam quod maius est, Mindanaenses ipsos tùm sermonibus, tùm familiaribus colloquiis ab ipsis Mahometis impiis ritibus reuocatos, ad veram Religionem traduceres. O verè Beatus vir, O verè Sanctus, non ea gloria Beatus, quæ modica censeri solet, sed ea (arbitror) à Deo insignitus est, quæ tot insignibus virtutibus, tot gloriosis laboribus, tot pro Deo perpeffis vigiliis respondere visa est. Hæc aliaque plura tantus Episcop⁹ de Patre Melchiore Hurtado, non sine magno verborum pondere, singularique in eum animi beneuolentia, haud semel dicere solitus est. Adde iis humilitatem, patientiam, diligentiam, patiendi desiderium, quæ haud vulgaria in eo erāt. Ad Pictos Indos reuertebatur nunc, nullo sibi incusso nouæ seruitutis metu, quin aptauerat sese ad quæcunque subeunda pericula, & quasi iterum futurus captiuus, nè sibi deessent aut libri, aut ad barbaros arguendos responsa, casus non modicos cumulauerat, rerum Ecclesiasticarum normam trāsscripserat, nostri instituti formam, quam probè
calle-

callebat, transtulerat etiam in eum, quem secum deferebat, codicem, nè fortè, si iterum ab hoste caperetur, librorum multitudo ei esset incommodo, qui vnico in codice delatu facili vniuersa quodam modo conclusa retineret.

Obiit ergò Pater Gurtado sexto Calendis Septembris huius anni, intrinseco quodam ardore cōsumpt^o, licet extrinsecè nihil huiusmodi apparet: nullus ciborum appetitus à prima die apparuit; lingua eius quasi tosta igne: sed tamen patientia ei^o inuicta ad mortem vsque perseuerauit. Visus est mortis suæ diem agnouisse, pridie namq; eius diei, quo obiit, Patri Francisco Vicentino, Octonienſis Missionis superiori, dixit: crastina die hac eadem hora actum iam erit de me; nec quidem seipsum fefellit, eodem enim ferè tempore postridiè eius diei animam Deo fœlix reddidit, Sacramentis omnibus ritè perceptis. Adfuère eius funeri præter Hispanos viros, Augustiniani Patres aliquot, qui funus ipsum præuis nocturnis, decantatoque sacro cohonestarunt, Diacono, ac Subdiacono ministrante Sacerdoti, qui fuit eius conuentus Prior: qua in re illud mirum, Patrem hunc à nemine in tota illa Insula, nec de facie quidem, notum, tanto in honore habitum fuisse. Sed hæc sint satis de Patre Gurtado vero Societatis filio, veroque Domini famulo, nec non & Beato viro. Cuius mortem eò plus dolem^o, quò magis in omnibus labores eius desideramus; in eo enim vno plures operarios amisimus. Id tùm nostram solatur tristitiam, fautorem nobis illum è cœlo ipso futurum, vt in reliquis Societatis Prouinciis quàm plurimis Missionem hanc in animũ Deus indu-

inducat, vt venientes veniant cum exultatione, portantes manipulos suos, ex femine illo collectos, quod ipse, dum iret, & fleret, tot lachrymis, tot laboribus misit: quantumuis enim multos mellores mittat Dominus messis, totum triticum in cœli horreum minime congregabunt.

Nec min^o in vestræ Paternitatis animo, sub cui^o vt specialissimi, amantissimiq; Patris, qui eam in lucem dedit, tutela, noua isthæc Prouincia crescit; confidim^o, eandem conseruaturum, promoturum aucturumque nouo, & haud exiguo Sociorum numero, quorum labore, ac indultria ex ipsis dæmonis manibus eripiamus, quidquid ipse sibi solet eripere (haud exiguum quidem est) ministrorum penuriâ, qui his animis extremè indigentibus subueniant. Multi enim modo geniti infantes doctrinæ lac; plures nondum geniti, generari per regenerationis lauacrum concupiscunt: præ multitudine autem, ferè non est qui panè illis, seu cibum frangat, nec qui istos in sacrum baptismatis fontem immergat. Pientissimus ille Dominus, cui propriū est misereri, omnes pietatis suæ oculis aspiciat, & vestræ Paternitatis personâ conseruet in totius nostræ Societatis bonum, eique adaugeat maximè suæ gratiæ, & donorum cumulos.

AN-